T. C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

DİNLEME ÖNCESİ VE DİNLEME SONRASI VERİLEN SORULARIN 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİNLEDİĞİNİ ANLAMA BECERİ DÜZEYİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erdal KELEŞ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Sait TÜZEL

ÇANAKKALE
Eylül, 2013

TAAHHÜTNAME

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Dinleme Öncesi ve Dinleme Sonrası Verilen Soruların 5. Sınıf Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Beceri Düzeyine Etkisi" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19./09/2013

Erdal KELEŞ

ONAY

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı öğrencisi Erdal KELEŞ tarafından hazırlanan "Dinleme Öncesi ve Dinleme Sonrası Verilen Soruların 5. Sınıf Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Beceri Düzeyine Etkisi" konulu bu çalışma, jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Yrd. Doç. Dr. Sait TÜZEL

İmza

Üye

Doç. Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU

İmza

Üye

Doç. Dr. Çavuş ŞAHİN

İmza

Tez No : 10018204
Tez Savunma Tarihi : 19.09.2013

Onay

Doç. Dr. Ajda KAHVECİ

Enstitü Müdürü

07./10./2013

ÖZET

DİNLEME ÖNCESİ VE DİNLEME SONRASI VERİLEN SORULARIN 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİNLEDİĞİNİ ANLAMA BECERİ DÜZEYİNE ETKİSİ

Erdal KELEŞ

Çalışmanın amacı, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubu, İstanbul'un Ümraniye ilçesine bağlı Yukarı Dudullu 75. Yıl Ortaokulu 5/B ve 5/G sınıflarıdır. Araştırmada karşılaştırmalı modelden yararlanılmıştır.

Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen sorularla yapılan etkinlikler sonucunda 5. sınıf öğrencilerinin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Dinleme metinlerinden önce verilen sorularda, bilgi; dinleme metinlerinden sonra verilen sorularda ise eleştirel düşünme sorularındaki başarı öne çıkmaktadır. Öğrencilerin dinlediğini anlama düzeylerinde üç farklı soru türünde farklı dinleme etkinlikleri etkili olmuştur. Dinlediğini anlama düzeyi açısından cinsiyete dayalı farklılık; yalnızca soruların sonradan verildiği bilgilendirici dinleme metni çıkarım sorusu puanlarında ortaya çıkmıştır. Bu noktada erkek öğrenciler, kız öğrencilere göre daha başarılı olmuşlardır. Aynı dinleme metninin geriye kalan soru türlerinde ve diğer metinlerle ilgili sorularda, dinlediğini anlama düzeyi bakımından cinsiyete dayalı bir farklılık oluşmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinleme, dinlediğini anlama, bilgi sorusu, çıkarım sorusu, eleştirel düşünme sorusu.

ABSTRACT

THE EFFECT OF QUESTIONS GIVEN BEFORE AND AFTER LISTENING ON FIFTH GRADERS' SKILLS OF COMPREHENDING WHAT THEY LISTEN

Erdal KELEŞ

The aim of this study is to set forth the effect of questions given before and after listening on fifth graders' level regarding their skill of comprehending what they listen to. The research study group is formed of students from 5/B and 5/G classes of Yukarı Dudullu 75. Yıl Ortaokulu, located in Ümraniye, İstanbul. The research is based on the comparative model.

As a result of the activities carried out with questions given before and after listening, it is seen that fifth graders's level of comprehending what they listen to is high. Regarding the questions given before listening, the success in questions requiring information and regarding the questions given after listening, the success in questions which require critical thinking are prominent. Different listening activities in three different question types are effective in students' levels of comprehending what they listen to. Gender based variation regarding the level of comprehending what is listened to is seen only in the marks of the inference questions which were given after the informative text. Male students are more successful compared to female students at that point. In other type of questions regarding the same listening text and in questions regarding other texts, no gender based variation is observed.

Key Words: Listening, comprehending what is listened to, question requiring information, question requiring inference, question requiring critical thinking.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisi incelenmektedir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde; araştırma problemi, tezin amacı, tezin önemi, varsayımlar ve sınırlılıklar ele alınmıştır.

İkinci bölümde kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Dinlemenin ne olduğu, dinleme-beyin ilişkisi, dinleme eğitimi, dinleme eğitiminin öğrencilerin hayatlarındaki yeri, Türkçe dersi öğretim programlarında dinleme eğitimi, dinleme türleri ve dinleme becerisi alanında ülkemizde yapılan çalışmalar açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi üzerinde durulmuştur. Tezin yöntemi, çalışma süreci, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölüm, çalışma sürecinde elde edilen verilerin analizlerinden hareketle ulaşılan bulgulara ve yoruma ayrılmıştır.

Beşinci bölümde çalışma ile ilgili sonuçlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca araştırmacılara, programa, ders araç ve gereçlerine, öğretmenlere, ailelere ve öğrencilere yönelik önerilere yer verilmiştir.

Çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren, bilgi ve deneyimiyle desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sait TÜZEL'e, verilerin analizi ve değerlendirilmesinde bana zaman ayırıp yardımcı olan değerli Arş. Gör. Dr. Osman Yılmaz KARTAL'a, yüksek lisans öğrenimim boyunca bana destek olan idarecilerime ve meslektaşlarıma, çalışma sürecinde etkinliklerin gerçekleştirildiği sınıflardaki öğrencilerime, her zaman yanımda olup beni destekleyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

Erdal KELEŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
ÖN SÖZ iii
İÇİNDEKİLER iv
TABLOLAR LİSTESİ vii

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Araştırma Problemi (Sorun) 1
1.2. Tezin Amacı 3
1.3. Tezin Önemi 3
1.4. Varsayımlar 5
1.5. Sınırlılıklar 5

BÖLÜM II
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dinleme Nedir? 6
2.2. Dinleme ve Beyin İlişkisi 8
2.3. Dinleme Eğitimi 10
2.4. Dinleme Eğitiminin Öğrencilerin Hayatlarındaki Yeri 15
2.5. Türkçe Dersi Öğretim Programları'nda Dinleme Eğitimi 19
2.6. Dinleme Türleri 25
2.6.1. Katılımlı Dinleme 26
2.6.2. Katılımsız Dinleme/İzleme 26
2.6.3. Not Alarak Dinleme/İzleme 27
2.6.4. Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma) 28
2.6.5. Yaratıcı Dinleme/İzleme 28

2.6.6. Seçici Dinleme/İzleme 29
2.6.7. Eleştirel Dinleme/İzleme 29
2.7. Dinleme Becerisi Alanında Ülkemizde Yapılan Çalışmalar 30

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Tezin Yöntemi 37
3.2. Süreç 37
3.3. Çalışma Grubu 38
3.4. Veri Toplama Araçları 39
3.5. Verilerin Analizi 40

BÖLÜM IV
BULGULAR VE YORUM

4.1. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri 42
4.1.1. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Öyküleyici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri 42
4.1.2. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Bilgilendirici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri 44
4.2. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri 46
4.2.1. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Öyküleyici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri 46
4.2.2. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Bilgilendirici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri 49
4.3. Dinleme Öncesi Verilen Sorular ile Dinleme Sonrası Verilen Soruların Öğrencilerin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri Açısından İncelenmesi 51
4.4. Dinleme Öncesi Verilen Sorular ile Dinleme Sonrası Verilen Soruların Öğrencilerin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi 53

BÖLÜM V
SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç 57
5.2. Öneriler 62
5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler 62
5.2.2. Programa, Ders Araç ve Gereçlerine Yönelik Öneriler 63
5.2.3. Öğretmenlere Yönelik Öneriler 63
5.2.4. Ailelere Yönelik Öneriler 64
5.2.5. Öğrencilere Yönelik Öneriler 64

KAYNAKÇA 65

EKLER 70
Ek 1. "Mavi Top" Adlı Öyküleyici Dinleme Metni ve Soruları 70
Ek 2. "Baş Aşağı Fareler" Adlı Öyküleyici Dinleme Metni ve Soruları 75
Ek 3. "Bir Kelaynak Anlatıyor" Adlı Bilgilendirici Dinleme Metni ve Soruları 78
Ek 4. "Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" Adlı Bilgilendirici Dinleme Metni ve Soruları 81

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Çalışma Grubuna İlişkin İstatistikler 38

Tablo 3.2. Metinlere İlişkin Sorulara Verilen Cevapların Puanlanması 40

Tablo 4.1. Öyküleyici Metinde (Mavi Top) Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar 42

Tablo 4.2. Öyküleyici Metinde (Mavi Top) Dinleme Öncesi Verilen Sorularla İlgili Sonuçların Karşılaştırılması 43

Tablo 4.3. Bilgilendirici Metinde (Bir Kelaynak Anlatıyor) Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar 44

Tablo 4.4. Bilgilendirici Metinde (Bir Kelaynak Anlatıyor) Dinleme Öncesi Verilen Sorularla İlgili Sonuçların Karşılaştırılması 45

Tablo 4.5. Öyküleyici Metinde (Baş Aşağı Fareler) Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar 47

Tablo 4.6. Öyküleyici Metinde (Baş Aşağı Fareler) Dinleme Sonrası Verilen Sorularla İlgili Sonuçların Karşılaştırılması 48

Tablo 4.7. Bilgilendirici Metinde (Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?) Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar 49

Tablo 4.8. Bilgilendirici Metinde (Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?) Dinleme Sonrası Verilen Sorularla İlgili Sonuçların Karşılaştırılması 50

Tablo 4.9. Dinleme Öncesi Verilen Sorular ile Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Sonuçların Karşılaştırılması 52

Tablo 4.10. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara Yönelik Dinlediklerini Anlama Durumları– Cinsiyet Değişkenlerine İlişkin İstatistikler 53

Tablo 4.11. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Durumlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından Farklılaşması Mann-Whitney U Testi Sonuçları (a) 54

Tablo 4.12. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara Yönelik Dinlediklerini Anlama Durumları–Cinsiyet Değişkenlerine İlişkin İstatistikler 55

Tablo 4.13. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Durumlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından Farklılaşması Mann-Whitney U Testi Sonuçları (a) 56

BÖLÜM I
GİRİŞ

Bu bölümde araştırma problemi, tezin amacı, tezin önemi, varsayımlar ve sınırlılıklar üzerinde durulacaktır.

1.1. Araştırma Problemi (Sorun)

Dinleme, ilköğretim okullarında çoğunlukla sadece öğretmen veya başka bir yetişkinin konuşmasına dayanmaktadır. Bu nedenle çocuklar pasif bir konumda kalmakta ve öğretimden yeterince faydalanamamaktadır. Öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar da unutulmamalıdır. Bazı öğrenciler normal dinleme becerisine sahipken bazıları kulak rahatsızlığından ya da dinleme sürecinde uygun modellerle karşılaşamadıklarından dinleme becerilerini yeterli ölçüde geliştirememiş olabilirler (Akyol, 2008: 1). Öğrencinin derste aktif olması, dersten verimli bir şekilde yararlanabilmesi için gerekmektedir. Dinleme sürecinde öğrenci pasif durumda kalmamalıdır. Farklı dinleme etkinlikleriyle öğrencinin derse aktif bir şekilde katılması sağlanmalıdır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dinleme/izleme becerisiyle, öğrencilerin dinlediklerini/izlediklerini sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişkilendirme, eleştirme ve bunlarla ilgili çıkarımlarda bulunma gibi üst becerileri gerçekleştirebilmeleri amaçlanmıştır. Görsel ve işitsel araçların yaygınlaşması ve eğitimde de kullanılması dinleme/izleme eğitiminin etkili bir şekilde yapılmasını gerekli kılmaktadır (2006: 5). Programda dinleme/izleme becerisiyle üst becerilerin gerçekleştirilmesi vurgulanmıştır. Dinlenenlerin/izlenenlerin sıralanması, sınıflanması, sorgulanması, ilişkilendirilmesi, eleştirilmesi ve çeşitli çıkarımlarda bulunulması gibi zihinsel faaliyetlerin gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Günlük hayatta en çok kullandığımız dil becerisi olan dinlemenin önemi gelişen teknolojiyle beraber artmaktadır. Dinlemeye ayırdığımız zamanın giderek arttığı görülmektedir. Dinleme, günlük hayatta en çok yararlanılan dil becerisidir (Doğan, 2012: 12). Çevremizden bizlere ulaşan iletilerin doğru şekilde anlaşılması ve anlamlandırılması noktasında dinleme önemli bir yere sahiptir. Etkili bir dinleme becerisine sahip olmak bilgileri anlama, eleştiri süzgecinden geçirme ve çıkarımlarda bulunma konusunda bizlere yardımcı olacaktır.

Dinleme yoluyla radyo, televizyon, telefon gibi araçlardan; tiyatro, sinema müzik gibi sanatsal faaliyetlerden; toplantı, konferans ve oturum gibi etkinliklerden yararlanmaktayız. Günlük yaşamdaki bilgi alışverişinin önemli bir kısmını da dinlemeyle gerçekleştirmekteyiz. Bu durumda dinleme becerisinin inkar edilemez bir önemi olduğu ortaya çıkmaktadır (Aydın Yılmaz, 2007: 53). Dinleme birçok alanda yararlandığımız bir beceridir. Bu beceriyi etkili bir şekilde kullanabilmeliyiz.

Dinleme becerisinden yeterli şekilde yararlanamayan öğrenciler okul başarısında önemli düşüşler yaşarlar. Bu başarısızlık eğitim-öğretim hayatıyla sınırlı kalmayıp günlük hayatta bireylerle kurulan ilişkilere ve iş yerindeki verimliliğe de yansır (Özbay, 2012: 73). Dinleme beceri ve alışkanlıklarına sahip olmak bizlere okul, iş, sosyal hayatımızda başarılı bireyler olma yolunda fayda sağlar.

Dinleme becerisi, sosyal ve akademik yaşamda en fazla kullanılan bir dil becerisi görünümündedir. Fiziksel ve bilişsel yönleri vardır. Bireyin yaşamında etkin kullanılan bu beceriye daha fazla önem verilmesi gerekmektedir (Temur, 2010: 307).

Dinleme, çok da önemli değilmiş gibi algılanmaktadır (Robertson, 2004: 24). Dinleme çok kullanılan bir beceri olmasına rağmen eğitimi daha az önemsenmektedir. Dinleme becerisinin doğuştan kazanıldığı düşüncesi bunun temel nedenidir (Aydın Yılmaz, 2007: 48). Dinleme becerisinin kendiliğinden kazanıldığı düşüncesi bu becerinin eğitimine gerekli hassasiyetin gösterilmesini engelleyen sebeplerdendir. Dinleme eğitimi için ayrılan zamanın diğer beceriler için ayrılan zamandan daha az olduğu bilinmektedir.

Anlayabilmek için dinleme, başarılı bir iletişim için gereklidir. Ancak bu durum rastlantılar doğrultusunda bireyin kendi kendisini eğitmesine bırakılmaktadır. İyi bir dinleyici olabilmek için bilinçli bir çaba sarf etmek ve yeni beceriler geliştirmek gereklidir (Cüceloğlu, 1995: 167).

Dinleme becerisi eğitimle geliştirilebilir. Bu konuda Batı'da ciddi, somut ve kalıcı araştırmalar yapılmaktadır (Doğan, 2007: 52). Dinleme beceri ve alışkanlıklarının geliştirilmesine yönelik uygulamalar yapılmalıdır. Dinlemenin önemi unutulmamalıdır.

Dinleme eğitimi küçük yaşlardan itibaren sistematik ve planlı bir biçimde gerçekleştirilmelidir (Aydın Yılmaz, 2007: 49). Dinleme geliştirilebilir bir beceridir. Bunun için günlük hayatla ilişkili, planlı ve bilinçli bir eğitim verilmelidir.

Dinleme, öğrenilir ve öğretilebilir bir dil becerisi olarak ele alınmalıdır. Dinleme olanakları sağlanarak çocuklara etkin bir dinleme becerisi kazandırmak çağdaş okulun görevlerindendir (Çelenk, 1999: 387).

Öğrencileri anlamaya, eleştirip değerlendirmeye yöneltecek beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasında ana dili öğretimi önemli sorumluluklar taşımaktadır (Yıldız, 2003: 59). Öğretim faaliyetleri yürütülürken dinleme becerisi ihmal edilmemelidir.

1.2. Tezin Amacı

Çalışmanın amacı, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine bir etkisinin olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın temel problemi şudur:

Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisi nedir?

Araştırma kapsamında cevap aranacak alt problemler ise şunlardır:

a. Dinleme öncesi verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisi nedir?

b. Dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisi nedir?

c. Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen sorular, 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama düzeyi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmakta mıdır?

d. Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen sorular, 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama düzeyi üzerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşturmakta mıdır?

1.3. Tezin Önemi

İyi bir dinleyici olmadan başarılı olamayız. Dinleme başarının ve öğrenmenin anahtarıdır (Aydın Yılmaz, 2007: 47). Dinlemenin etkin kullanımı öğrenmenin ve başarının temelini oluşturmaktadır. Etkili bir dinleme becerisine sahip olmak sosyal hayat içerisinde sağlıklı iletişim kurmayı, okul ve iş hayatımızda başarılı olmayı sağlar.

Dinleme öğrenmenin önemli yollarından biridir. İyi konuşabilmek ve yazabilmek için de etkin bir dinlemeye ihtiyaç vardır. Dinlemenin başarılarımızdaki yeri önemlidir.

Sosyal hayatta, okul ve iş hayatında kurulan ilişkilerin dinleme ile ilgisi büyüktür (Özbay, 2012: 64).

Ana dil edinmenin temeli olarak dinleme becerileri kabul edilmektedir. Çocuğun çevresiyle bilinçli ya da bilinçsiz olarak kurduğu ilk ilişkilerde dinlemenin yeri önemlidir. İnsan ilişkilerinin büyük bir bölümü konuşma ve dinlemeye dayanır. İnsan dinleme faaliyeti ile iç içedir (Calp, 2005: 135). Ana dil ediniminde ve çevremizle kurduğumuz ilk ilişkilerde dinlemeden önemli ölçüde yararlandığımız bir gerçektir. Hayatı boyunca insan dinleme becerilerinden sıklıkla yararlanmaktadır.

Çocuğun, okul öncesinde bilgilerinin birçoğunu dinleme yoluyla edindiği inkar edilemez. Çocuk, ilköğretimde hatta hayatı boyunca bilgilerinin bir kısmını bu yolla elde eder. Dinleme becerisinden insanlarla ilişkilerinde daima yararlanır (Öz, 2003: 223).

Okul öncesi dönemde bilgilerimizin azımsanamayacak bir bölümü dinlemeyle edinilmektedir. Okul döneminde de bilgiler genellikle dinlemeyle elde edilir. Amerika'da yapılan araştırmaların sonucuna göre tipik bir ilkokul ve ortaokul öğrencisi okuldaki zamanının %50'sini, üniversite öğrencisi %90'ını dinleyerek geçirmektedir. Sınıfta sözlü iletişimin tek yönlü olduğu ve öğretmenlerin zamanının 2/3'ünü konuşarak kullandıkları ortaya konmuştur. Türkiye'de ise bir ders saatinin %67'sinin sözlü davranışlara ayrıldığı belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar, öğrencilerin öğretmen ve arkadaşlarını okulda 2,5-4 saat dinledikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Aydın Yılmaz, 2007: 52-53). Yapılan araştırmalar dinlemenin hayatımızdaki yerinin ne kadar büyük ve önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Günlük hayatta dinlemeden çok fazla yararlanırız. Bu beceriyi etkili bir şekilde kullandığımızda sosyal ilişkiler, akademik ve mesleki başarı yönünden önemli başarılar elde edebiliriz.

Öğrenci, bir ders süresinde dinleyerek ve izleyerek öğrenebileceği bir konuyu ders dışında öğrenebilmek için üç kat daha fazla zamana ihtiyaç duymaktadır. Çünkü sınıf içerisindeki grup etkileşimi, anlatımda görsel araçların kullanılması öğrenmede etkilidir. Sınıfta yapılan anlatımlar konunun önemli noktalarının, özünün öğrenciye ulaşmasının olanağını sağlar (Demirel, 2002: 71). Bilgi edinmek için dinlemeden yararlanırız. Sınıf içerisindeki etkileşim ve görsel araçlardan yararlanılması öğrenmeyi kolaylaştırır. Ders süresince dinleyerek/izleyerek bir konuyu öğrenmek, o konuyu ders dışında öğrenmekten daha az zaman almaktadır.

Dinleme becerisinin geliştirilmesi çocuğa hem okul hem de günlük hayatında önemli faydalar sağlayacaktır. Günlük ve okul hayatında çocuklar daha çok sözel etkinliklerle karşılaşırlar (Doğan, 2007: 53).

Dinleme becerisini geliştirmek demokratik hakların kullanılması ve korunması noktasında da gereklidir. Dinleme becerileri yeterli düzeyde olmayan bireyler toplum içerisinde sağlıklı ilişkiler kuramazlar. Vatandaşlık haklarını kullanma ve ödevlerini yerine getirme konusunda zorluklar yaşayacaklardır. Sosyal hayat içerisinde sağlam ilişkiler kurmak ve başarılı olmak için iyi bir dinleyici olmak gerekmektedir (Doğan, 2012: 41). Dinleme demokratik haklarımızı kullanma ve koruma noktasında da önem taşımaktadır. Çünkü içinde yaşadığımız toplumda sağlıklı ilişkiler kurabilmek dinleme becerilerinin yeterli düzeyde olmasıyla ilgilidir.

Görüldüğü gibi dinleme becerisi hayatımızın her alanında gereksinim duyduğumuz önemli bir dil becerisidir. Bu beceriyi etkili kullanmak, sağlıklı bir şekilde iletişim kurmak ve başarılı olmak için önemlidir. Çalışma, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Çalışmanın bu alana yönelik araştırmalara ilgi duyanlara faydalı olması beklenmektedir.

1.4. Varsayımlar

Öğrencilerin etkinlikleri etkili bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için uygun ortam sağlanmıştır.

Etkinliklerin her adımının planlı bir şekilde uygulanmasına özen gösterilmiştir.

Araştırma kapsamında kullanılan metinlerin seçiminde, soruların ve cevap anahtarlarının hazırlanmasında alınan uzman görüşleri gerçeği yansıtmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, 2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı'nda İstanbul'un Ümraniye ilçesine bağlı Yukarı Dudullu 75. Yıl Ortaokulu'nda öğrenim görmekte olan 5/B ve 5/G sınıfı öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM II
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dinleme Nedir?

Hayatımızda önemli bir yeri olan dinlemeye ilişkin birçok tanım ve açıklama yapılmıştır. Bu tanım ve açıklamaların bazıları aşağıda yer almaktadır:

Dinlemenin tanımı Türkçe Sözlük'te "işitmek için kulak vermek; birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak; kulakla veya dinleme aletiyle hastayı muayene etmek; uymak, baş eğmek, itaat etmek" olarak yer almaktadır (TDK, 2009: 534). Türkçe sözlükte kelimeye ilişkin yapılan tanımlamaların farklılaştığı, dinlemenin birincil anlamının dışında yan anlamlar da kazandığı görülmektedir. Bu çalışma bağlamında "dinleme", sözlükte yer alan "işitmek için kulak vermek" anlamında değerlendirilmektedir.

Tayfun'a (2007: 43) göre dinleme, "bireyin, seslerin ve konuşma örüntülerinin farkında olmasıyla ve onlara dikkatini vermesiyle başlar. Belli işitsel işaretleri tanıması ve hatırlamasıyla sürer ve anlamlandırmasıyla son bulur." Bu tanım incelendiğinde dinlemenin "dikkat etme" işlemiyle başlayan, "tanıma ve hatırlama" aşamalarıyla devam eden ve "anlamlandırma" ile son bulan bir süreç olduğu görülecektir.

Dinlemeyi, Calp (2005: 135) "herhangi bir konuda konuşmacının seslerini duymak, söylediklerini anlamak, gerekli olanları ve lazım olabilecekleri alıp saklamak için sesler üzerinde dikkati yoğunlaştırma" olarak tanımlarken; Demirel (2002: 70) "konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliği" olarak tanımlamaktadır. Birinci tanımda, dinleme sürecininin "seçme" boyutuna dikkat çekilirken ikinci tanımda, dinlemenin "dönüt verme ve tepkide bulunma" boyutlarına dikkat çekilmektedir.

Güleryüz (2006: 26) ise dinlemeyi "bireyin sesleri, sözleri, konuşmaları işitme ve görme organlarıyla algılaması; zihinsel işlemlere tabi tutarak, anlaması etkinliği" şeklinde tanımlamaktadır. Güleryüz'in tanımı incelendiğinde ise dinlemenin yine bir süreç olarak ele alındığı ve zihinsel bir süreç olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Çiftçi (2007: 231)'ye göre dinleme alışkanlığı, bireyin çevresini ve dünyayı doğru şekilde algılayıp sosyal çevreye uyum sağlamasında önemli bir paya sahiptir. Dinleme, hem okul yaşamından önce, hem okul yaşamında, hem de okul yaşamından sonra öğrenilen iletişim becerisinin doğru şekilde kullanılmasına ve dinlenenlerin doğru yorumlamasına yarayan önemli bir beceridir.

Öğrenciler okula başladıklarında yazılı dilin okuryazarı olmasalarda sözlü dilin okuryazarı konumundalardır (Tüzel, 2012). Sözlü dil becerilerinden olan dinleme becerisi öğrencilerin yaşam boyu en fazla oranda kullanacakları dil becerisidir. Bu nedenle öğrencilerin dinleme becerisinin gekliştirilmesi hem akademik hem de sosyal yaşantıları açısından oldukça önemlidir.

6, 7, 8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dinleme/izleme, "iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olup verilen iletiyi doğru bir şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisi" olarak açıklanmıştır (MEB, 2006: 5). Türkçe Öğretim Programı'ndaki bu açıklama göz önünde bulundurulduğunda, dinleme becerisinin öğrenmenin temel yolu olarak değerlendirildiği; dolayısıyla öğrencilerin diğer derslerdeki başarısının da önemli oranda belirleyicisi olduğunun vurgulandığı görülmektedir.

Sever (2000: 9), dinlemeyi "işittiğimizi anlamak ve saklamak ya da işittiğimizi anlamak amacıyla dikkat harcamak" şeklinde tanımlamaktadır. Dinleme çocuğun hayatındaki ilk ana dili ve anlama etkinliğidir. Okul öncesi döneme ilişkin bilgi, duygu ve düşünceler dinlemeyle oluşmaktadır. Okuma-yazma becerisi ve okuldaki diğer öğrenmeler, öğrencilerin okul öncesi dönemde dinleme ve görsel okuma becerileri yoluyla elde ettikleri bilgi ve deneyimlerin üzerine kurulmaktadır. Öğrencilerin okul öncesi dönemde elde ettikleri bilgi ve deneyimlerin çokluğu ise okul yaşamında başarılı olmalarının önemli oranda belirleyicisi olmaktadır (Tompkins, 2009).

Kırbaş (2010: 10-11), dinlemenin tanımını "herhangi bir konuda konuşmacının seslerini işitmek, işitilenleri anlamak, yine işittiklerimizden bize gerekli olanları ve kullanabileceklerimizi alıp depolamak, işitilen sesler üzerinde dikkatimizi yoğunlaştırmak" şeklinde yaparak dinlemenin işitme ve işitilenleri anlama süreci olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Dinleme becerisine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında dinleme eyleminin anlama eyleminden ayrılamayacağının vurgulanması gerekmektedir. Dinleme eylemi sonucunda anlam kurma gerçekleşmiyorsa bu noktada

dinlemeden ziyade işitmenin gerçekleştiğinin söylenmesi mümkündür. Kısaca ifade etmek gerekirse sesleri algılama sürecinde anlam kurma işlemi gerçekleşiyorsa dinleme becerisinden; gerçekleşmiyorsa işitme eyleminden söz edilebilir. Örneğin Fransızca bilmeyen bir birey, Fransızca gerçekleştirilen bir konuşmadaki sesleri algılıyorsa bu bireyin ilgili konuşmayı dinlediğini değil işittiğini söyleyebiliriz. Dinleme yalnızca çevremizdeki sesleri işitmekten ibaret değildir. Bu seslerden istediğimize dikkatimizi yöneltip onu anlamaya çalışmamamızı da ifade etmektedir.

Dinlemede amaç çoğunlukla anlamadır. Bununla birlikte zevk ve rahatlama için de dinleme gerçekleştirilebilir. Müzik ve doğadaki sesleri dinleme buna örnek olarak verilebilir. Birden fazla ses içerisinden istenilenin seçilmesinden hareketle dinlemenin bilinçli bir faaliyet olduğu anlaşılmaktadır. İşitme ile dinleme arasında fark bulunmaktadır. İşitme, fiziksel bir durum; dinleme, işitmeyi de kapsayan aktif bir zihinsel süreçtir. Belirli frekanstaki her ses işitilir. Kulağa aynı anda birçok ses gelmektedir. Ancak insan bu seslerden ilgisini çekeni seçip dinler. Dinleme ses dalgalarının işitilmesinin ötesindendir. Her dinlemede bir işitme olsa da her işitmede bir dinleme yoktur. Dinleme çaba gerektirir ve süreci kapsar. İşitilenler anlamladırılmaya çalışılır. Sesleri işitmenin dışında, o seslerin oluşturduğu anlamları algılamayı, bunlar üzerinde düşünmeyi ve gerektiği takdirde hareket etmeyi gerekli kılar (Doğan, 2012: 5).

Özbay (2012: 50) da dinleme ve işitmenin farklı şeyler olduğuna dikkat çekmektedir. İşitme istek dışıdır. Dinlemede işitilen birçok sesten birinin seçilerek algılanması söz konusudur. Fakat işitme olmadan dinleme olamayacağından işitme, dinlemenin ön şartı olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Dinleme ve Beyin İlişkisi

İnsanlar genellikle dinlemenin bir eğitim etkinliği olmadığını ve soluk alıp vermek gibi istem dışı bir süreç olduğunu düşünürler. Ancak günlük yaşantılarımıza bir göz attığımızda bu düşüncenin ne kadar yanlış olduğunu anlayabiliriz. Karşılıklı konuşmalarda zaman zaman ilctişim kopuklukları görülcbilir. Sosyal ilişkilerde "Galiba, siz beni dinlemiyorsunuz.", "Affedersiniz, söylediğinizi tekrar edebilir misiniz?" gibi iletişimin gerçekleşmediğini gösteren tepkilere rastlanabilir. Bu gibi durumlar dinlemenin işitmeden farklı olduğunu göstermektedir. İşitme, kulak ile beyne giden her türlü sestir. İstemimiz dışında gerçekleşebilir. Dinleme ise kişinin tercihine bağlı olarak, seçerek ve isteyerek

algıladığı seslerdir (Calp, 2005: 140). İşitmede sesler istem dışında duyulabilir. Ancak dinlemede işitilen sesler seçilip anlamlandırılır.

Beyin üzerine yapılan araştırmalar, dinlemenin işitme olarak adlandırılan fiziksel süreci de kapsayan zihinsel bir süreç olduğunu göstermektedir (Doğan, 2012: 12). Dinlemede işittiğimiz sesleri anlamlandırmaya çalıştığımız zihinsel bir süreç söz konusudur.

Sesin kulağımızdan geçip sinir uçlarına ulaşmasıyla beynimizde bir süzme işlemi yapılır. Süzülen ses tanıma merkezinde tanınır ve işitme yorum alanında değerlendirilir. Dinleme işlemi gerçekleşmiş olur (Aras, 2004: 5).

Dinleyerek anlama süreci, beyindeki tek bir alanın işleviyle ortaya çıkmamaktadır. Beyin kabuğundaki işitme merkezi ile dil merkezli anlamadan sorumlu Wernicke Alanı arasındaki bir eş güdüm sonucu meydan gelmektedir. Bu iki alan arasındaki bağın kesilmesi anlamadan yoksun bir işitme süreci ortaya koymaktadır (Onan, 2005: 160). Dinleyerek anlama, yalnızca bir boyuttan oluşan bir süreç değildir. İşitme merkezi ve Wernicke Alanı arasındaki eş güdüm neticesinde oluşmaktadır.

Yapılan son araştırmalarda kulağımızın dinleme işini, sesleri tek tek, birbirine bağlantılı olarak ya da boğumlanmış ses öbekleri şeklinde dinlemediğini ortaya koymuştur. Sesler, ses grupları, anlam bütünlüğü içerisinde beynimize girip yorumlanmaktadır. Yorumlama yapılırken anlam grubunun öncesiyle sonrası arasında ilgi kuruluyor ve gelecek anlam grupları çağrışımlarla anlaşılıyor. Dinlenen metindeki bilginin algılanmasıyla gramer kalıpları arasında da ciddi bir ilişki bulunmaktadır. Türkçenin öğretiminde son ekler, dinlenenleri hızlı anlama becerisinde önemli bir yere sahiptir. "...in/ ....sı" veya "...dan/ ...ya" gibi kalıplar beynimizde çocukluğumuzdan beri dinleyerek oluşturduğumuz hazır kalıplardır. Bu kalıplar sayesinde zihnimiz anlam bütünlüğünü hızla tamamlayıp anlamaktadır. Edat ve bağlaçların da hızlı kavramada yeri önemlidir. "Ne Ahmet..." dendiğinde beyinimiz bu kalıbı hatırlayıp "ne de bir başkası" ifadesini tahmin edebilmektedir. Beyin ve dinleme ilişkisi konusunda öğrenciler bilinçlendirilmelidir. Böylece öğrencinin dinleme etkinliğine bakışı olumlu yönde değiştirilebilir (Aras, 2004: 6). Öğrencilerin, dinlemeyle ilgili hususlarda bilgilendirilmelerine ve dinleme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacak birikimi kazanmalarına özen gösterilmelidir.

2.3. Dinleme Eğitimi

Sosyal hayat içerisinde sağlıklı iletişim kurabilmenin ve eğitim yaşantımızı başarılı bir şekilde sürdürebilmenin dinleme becerisiyle yakından ilgisi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak bu beceriye sahip olmak ve onu geliştirebilmek için etkili bir dinleme eğitimi gereklidir. Beceriler geliştirilebilir insan davranışlarıdır (Potter, 2011: 19). Her beceri geliştirilebileceği gibi belirli bir plan ve bilinç doğrultusunda dinleme becerisi de geliştirilebilir. Dinlemenin geliştirilebilir bir beceri olması "dinleme eğitimi" kavramının doğmasına neden olmuştur.

Öğrenmenin ve iletişimin en temel yolu dinlemedir. Göndericinin ilettiği duygu, düşünce, bilgi, haber, tutumun; alıcı tarafından algılanması, anlamlandırılması ve yorumlanması için bazı beceri ve alışkanlıklara ihtiyaç duyulur (Sever, 2000: 9). Dinleme eğitiminin, etkili bir dinleme için gerekli olan beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasında önemli bir yeri vardır.

Dil edinme, dinlemeyle başlar. Dinleme, işitilenlerin zihinde anlamlandırıldığı işitme, dikkate alma, anlamlandırma ve tepki verme gibi aşamaların bulunduğu bir süreçtir. Dinleme de diğer dil becerileri gibi eğitimle geliştirilebilen bir beceridir (Kırbaş, 2010: 14). Birçok bilgiyi edinirken başvurduğumuz dinleme becerisinden dil öğrenirken de yararlanırız. Dil edinmeye dinlemeyle başlanmaktadır. Çeşitli aşamaları kapsayan bir süreç olan dinleme de planlı ve bilinçli bir eğitimle geliştirilebilecek bir beceridir.

Dil, "dinleme, konuşma, okuma ve yazma"dan oluşmaktadır. Dinleme ve okuma, anlamaya; konuşma ve yazma da anlatmaya yönelik dil becerileridir. Okuma ve yazma kişinin tek başına kullanabileceği dil becerileridir. Dinleme ve konuşmada ise genellikle etkileşimde bulunma durumu vardır. Konuşma olduğunda dinleme, dinleme olduğunda da konuşma vardır. Okumada, metne bakmak gibi konsantrasyonu tamamlayıcı gereklilikler bulunmaktadır. Dinlemede göz ve konsantrasyonu sağlayan diğer unsurları bir noktada toplayabilmek daha zordur. Bu durum dinlemede dikkati toplama süresinin okumaya oranla daha zor olduğunu göstermektedir (Doğan, 2007: 3). Okuma ve yazma becerileri tek başına kullanılabilirken dinleme ve konuşmada genellikle etkileşim söz konusudur. Ayrıca okumayla kıyaslandığında dinlemede dikkati toplama süresinin daha güç olduğu görülmektedir. Çünkü göz ve konsantrasyonu sağlayan unsurları bir noktada toplamanın zorluğu daha fazladır.

Bireylerin yaşantısında çok önemli bir yeri olan dinleme alışkanlığına gösterilen ilgi istenilen düzeyde değildir. Bu alışkanlığın edinilmesi için gerekli olan çalışmalarda eksiklikler olduğu göze çarpmaktadır. Dinleme alışkanlığının kazanılması ve geliştirilmesi için ayrı bir çalışmanın gerekli olduğu çoğunlukla dikkate alınmamıştır. Bu konuda eğitim kurumlarına, öğretmenlere, anne ve babalara bazı sorumluluklar düşmektedir.

Dinleme ve konuşma yeteneklerinin şekillendirilmesi için okul öncesi dönem çok elverişlidir. Bu dönemde ses hafızasını ve dinleme dikkatini geliştirici nitelikteki dinleme etkinlikleriyle belirli bir seviyeye ulaşan çocuk dinlemenin temel konularında gelişmiş olur. Bu nedenle dinleme etkinlikleri okul öncesi dönemde öncelikle duyusal algılama gücü ve ses hafızasını geliştirme amacıyla kullanılmalıdır. Okul çağında ise anne ve babaların sorumlulukları okul etkinliklerini destekleme ve geliştirme yönünde olmalıdır (Doğan, 2012: 9). Etkili bir dinleme alışkanlığı ve becerisinin kazandırılması açısından okul öncesi dönem önemli bir yer tutar. Bu dönemde yapılacak etkinliklerle çocuğun dinleme alışkanlığı ve becerisinin temelleri doğru bir şekilde atılabilir.

Dinlediğini anlama, eğitim programında ve okullarımızda birkaç yıl önceye kadar ihmal edilen bir beceriydi. Dinleme eğitimi kendi haline bırakılmış ve dinleme becerisinin kazanılması için bir eğitime ihtiyacın olmadığı düşünülmüştür. Yapılan araştırmalarla bireyin, gününün 3/2'sini dinleyerek geçirdiğinin kanıtlandığı göz önüne alındığında dinlemenin de okuma, yazma, dil bilgisi becerileri gibi eğitim gerektiren bir beceri olduğu ortaya çıkmaktadır. Ailede ve okulda böyle bir eğitim almayan çocuklar, dinlemenin öneminden haberdar olmadan eğitim-öğretimlerine devam etmektedirler. Dinleme eğitiminin geliştirilmesinin, yalnızca Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin görevi olduğu düşünülmemelidir. Ancak uygulamaların sistemli ve düzenli şekilde ele alınmasında Türkçe öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir (Kırbaş, 2010: 13-14).

Dinleme her seviyedeki okullarda büyük ölçüde ihmal edilmektedir. Bu becerinin doğuştan kazanıldığı ya da kazanılmış olması gerektiği fikri belki de bu eksikliğin başlıca nedenlerindendir. İyi bir dinleme alışkanlığının olmaması günlük hayatta iletişim konusunda yaşanan problemlerin başında yer almaktadır. Bu nedenle dinleme becerisini okullarda iyi bir şekilde kazandırmalıyız (Calp, 2005: 137). Dinleme, diğer dil becerilerine oranla ihmal edilmiş bir beceridir. Dinlemenin kendiliğinden kazanılan bir beceri olduğu düşüncesinin bunda önemli bir payı bulunmaktadır. Bu durumun dinleme eğitimindeki bazı eksikleri de doğurduğunu söyleyebiliriz.

Ana dili eğitiminin ilk olarak alındığı aileden başlayarak çeşitli eğitim kademelerinde devam eden dinleme eğitimi eksik bırakılmış ve ihmal edilmiştir. Bu durum dinleme derslerinin ve çalışmalarının sıkıcı olmasına neden olmaktadır. İlköğretimde neredeyse bütün dersler düz anlatım yöntemiyle anlatılmaktadır. Ancak öğretmenler, öğrencilerin dinlediklerini etkili şekilde anlayabilmelerini davranış haline getirmeleri doğrultusunda gayret göstermemektedir (Kırbaş, 2010: 15).

Dinleme eğitimi ile ilgili etkinlikler öğrencilerin seviyelerine uygun ve dikkat çekici olmalıdır. Öğrenciler çalışmalara aktif bir şekilde katılabilmelidir. Sürekli düz anlatım yöntemiyle derslerin ele alınması çalışmaları sıkıcı bir hale getirecektir.

Sınıfta öğretmenlerin en çok başvurduğu uyarı ve tavsiyeler arasında, "Dinleyin!" sözü vardır. Öğrencilerin bu uyarılara rağmen kısa bir süre sonra yine dinlememe eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu duruma ailede başlayıp eğitim kurumlarında sürdürülen dinleme eğitiminin yetersizliği neden olmaktadır. Dinlemenin teorik yönüne sık sık değinilse bile bunun davranış şekline dönüşmesi için gayret gösterilmemektedir (Özbay, 2012: 71). Yalnızca uyarılarda bulunmak ya da teorik bilgiler vermek dinleme eğitiminin istenilen seviyeye gelmesi için yeterli olmamaktadır. Dinlemenin davranış haline dönmesi için gerekli çabanın gösterilmesi gerekmektedir.

Dinleme becerisinin eğitimine öğretmen yetiştiren kurumlarda yeterli önem verilmemektedir. Bu da öğretmenlerin dinleme becerisini etkili kullanmalarına ve dinleme eğitimine yönelik çalışmaları uygulama konusunda donanımlı olmalarına engel teşkil etmektedir. Türkçe Eğitimi Bölümlerinde, Dinleme Eğitimi dersinin bağımsız olarak yer alması çok yenidir. Öğretmen ve donanım yetersizliği, dinlemeye yeterli önemin verilememesine neden olan unsurlar arasında bulunmaktadır (Doğan, 2012: 16). Dinleme eğitimindeki yetersizliklerin nedenlerinden biri de öğretmen yetiştiren kurumlarda dinleme eğitimine yönelik çalışmalara yeterince yer verilmeyişidir. Dinleme Eğitimi'nin Türkçe Eğitimi Bölümlerinde bulunması yeni bir gelişmedir.

Dinleme eğitimine Türkçe derslerinde somut ve basit kurallardan başlayarak yer verilmelidir. İlk sınıflarda öncelikle uygun oturma alışkanlığı öğretilmelidir. Sonraki sınıflarda da yapılacak çalışmalarla dikkate bağlı beceri ve alışkanlıklar kazandırılabilir (Kavcar, Oğuzkan ve Sever, 1995: 46). Somut ve basit kurallardan başlayarak aşamalı bir şekilde dinlemeyle ilgili beceri ve alışkanlıklar kazandırılmalıdır.

Hazır bulunuşluk, dikkat ve öğretmenin rehberliği okuldaki dinleme çalışmalarının yararlı olması için dikkat edilmesi gereken bazı noktalardır. Hazır bulunuşluk öğretmenin kendine özgü yöntemleriyle sağlanabilir. Dikkat de dinleme için çok önemlidir. Dikkatini toplayamayan bir öğrencinin dinlediklerini anlaması zorlaşacaktır. Öğretmenler de iyi bir dinleyici olarak öğrencilerine rehber olmalıdır (Umagan, 2007: 155).

Öğretmenler, öğrencilere dinleme becerilerini geliştirmeleri noktasında iyi bir model olmalıdır. Sınıf içi uygulamaları geliştirmeli ve kuramsal bilgilerini artırmalıdır. Anne ve babaların evde, çocuklarının dinleme becerilerini geliştirici etkinliklerine yönelik çalışmalar yapmalıdır (Kırbaş, 2010: 20-21). Öğretmenler dinleme konusunda yeterli teorik bilgiye sahip olmalı ve yapacakları farklı etkinliklerle öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirmelerine uygun ortam sağlamalıdırlar.

Dinleme eğitiminde amaçlar belirlenmeli ve belli bir plan doğrultusunda çalışmalar yürütülmelidir.

Demirel (2002: 70-71), dinleme eğitiminin amaçlarını şu şekilde belirtmiştir:

"1. Söylenen sözü, konu, zaman, yer, ad vb. kavramları tam anlamak için dinleyebilme,

2. Konuşulanı, okunanı anlamak için dinleyebilme,

3. Arkadaşlık, iş ve diğer insan ilişkilerinde nezaketle dinleyebilme,

4. Bilgi, düşünce, haber almak için dinleyebilme,

5. Boş zamanlarında müzik dinlemeye alışma, tiyatro ve sinemadan, radyo ve televizyondan yararlanmak için kesintisiz dinleyebilme,

6. Dinledikleri arasında sıra ya da neden sonuç ilişkisi kurabilme,

7. Dinlediği konuşmanın ana düşüncesini kavrayabilme,

8. Dinlediğini değerlendirirken ön yargılardan, kişisel sevgi ve karşıtlık duygusundan sıyrılabilmek için tarafsız olabilme,

9. Dinlediğinin eksik, yanlış, abartılı, gerçek, yararlı yönlerini seçebilme,

10. Dinlediklerini çabucak değerlendirebilme,

11. Dinlediklerine karşı hoşgörü duygusu geliştirebilme."

Dinleme eğitiminde; tutum ve davranışların belirlenmesi, hangi etkinliklerden yararlanılabileceğinin tespiti, ilgili materyallerin hazırlanması, bu materyallerin süreç içerisinde değerlendirilmesi ve bunlarla ilgili gereken düzenlemelerin yapılması önemli ayrıntılar olarak göze çarpmaktadır (Doğan, 2007: 29). Dinleme eğitimi gelişigüzel yapılmamalıdır. Bazı noktalara özen gösterilmelidir. Tutum ve davranışların, yapılacak etkinliklerin belirlenmesine ve bunlarla ilgili materyallerin hazırlanmasına dikkat edilmelidir. Ayrıca hazırlanan materyaller süreç içerisinde değerlendirilmeli ve gereken düzenlemeler yapılmalıdır. Eksiklikler giderilmelidir.

İletişimde ve eğitimde, dinleme eğitimi üzerinde önemle durulmalıdır. Teknolojide ve bilgi çağında yaşanan gelişmeler dinlemeye ayrılan zamanın artmasını gerekli hale getirmiştir. Bu hususlar dinlemenin çeşitli yöntem ve tekniklerle geliştirilmesi gereken bir beceri olduğunu ortaya koymaktadır (Kırbaş, 2010: 16). Çağımızdaki gelişmelerle dinlemeye ayrılan zaman artmıştır. İletişim ve eğitimde dinleme becerisinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu nedenle dinleme uygulanacak çeşitli yöntem ve tekniklerle geliştirilmelidir.

Dinleme becerisini geliştirebilmek için sağlıklı dinlemeyi engelleyen etkenler yok edilmelidir. Yapılacak etkinliklerde çocukların ilgi duydukları ve istedikleri konular, masallar ve öyküler ele alınmalıdır. Şiir, masal ve öykü dinlemeye belli saatler ayrılabilir. Dinlenenlerin özeti yaptırılabilir. Yol tarifleri, bilmeceler ve tekerlemelerden uygulamalar esnasında yararlanılabilir (Aras, 2010: 243).

Öğrenciler başta olmak üzere yaşamın her aşamasında insanların etkili bir dinleyici olması dinleme eğitimindeki asıl amaçtır. Hayatta karşılaşılabilecek, dinlemenin önemli olduğu durumlar belirlenmeli ve bunlara yönelik çalışmalar düzenlenmelidir. Dinleme becerisiyle ilgili çalışmalar yapılırken konu bütüncül şekilde ele alınmalı ve bir plan, program hazırlanmalıdır. Böylece dinleme eğitimi ile ilgili ihmaller yok edilebilir (Kırbaş, 2010: 21).

1950'li yılların sonu ve 1960'lı yılların başlarını kapsıyan dönem, dil becerilerinin öneminin ve gelişiminin göz önüne çıktığı zaman dilimidir. Ancak dinlemeye yeterli önem verilmemekteydi. İlgili öğretim araç gereçlerinin eksikliği de bu durumun nedeni olarak gösterilebilir. İletişimsel yaklaşımın ilgi topladığı 1980'lerden sonraki dönemde dinlemenin önemi arttı. İletişimsel yaklaşımla ele alınmış olan ders kitaplarında dinleme etkinlikleriyle ilgili zengin materyaller yer almıştır (Barın, 1997: 29).

Okulda kazanılan bir bilginin beceri haline gelebilmesi için okul dışında, günlük hayat içerisinde tekrar edilmesi gerekir. Günlük hayattan kopuk bilgiyi, günlük hayat içinde tekrar edebileceğimiz imkanları bulmak güçtür. Bu durumda bilgi geliştirilemeyecek ve beceri haline getirilemeyecektir. Dinleme becerisiyle ilgili materyallerin ve çalışmaların çocukları hayata hazırlayacak özellikte olmasına dikkat edilmelidir (Doğan, 2012: 19).

1980'li yıllardan itibaren okullarda yabancı dil öğretimi amacıyla dil laboratuvarları oluşturulmuştur. Burada bölmeler ve kulaklıklar yer almaktaydı. Öğrenilen yabancı dil kulaklık aracılığıyla dinleniyor ve cevaplar kulaklığın mikrofonuyla veriliyordu. Ancak bu yöntemin etkili olmadığı kısa zamanda fark edilmiştir. Laboratuvar uygulaması bırakılmıştır. Bir bilginin beceri haline gelmesi etkileşimle ve günlük hayattan kopuk olmamasıyla ilişkilidir. Öğrenilenler okul dışında da tekrar edilebilmelidir (Doğan, 2007: 27).

Bireyler öğrendiklerini kendi hayatıyla ilişkilendirebilmelidir. Gündelik yaşamda değerlendirilemeyen bilgi işlevsel olmamaktadır. Bu da bilgiye yönelik davranışların kazanılamamasına yol açmaktadır. Yapılacak çalışmaların ve kullanılacak materyallerin bu noktaya özen gösterilerek seçilmesi önemlidir.

Sahip olduğu görsel ve işitsel öğrenme olanağıyla eğitimi zevkli hale getiren video filmleriyle sözcük ve tümce vurgularının öğrenilmesine katkıları olan uzmanlarca hazırlanmış ses bantlarının dinleme becerisinin gelişmesinde önemli etkisi bulunmaktadır. Özellikleriyle ses bantlarına göre daha etkili olan videolarla ders işlerken not tutma becerisinin geliştirilmesine de çalışılmaktadır (Barın, 1997: 33).

Dinleme becerilerinin kazanılması ve geliştirilmesi için dinleme eğitimi üzerinde dikkatle durulmalıdır. Amaçların belirlenmesi, çocuğun ilgi ve isteklerinin değerlendirilmesi, çalışmaların bir plan dahilinde sürdürülmesi, zengin materyallerden yararlanılması ve etkinliklerin gündelik hayatla ilişkilendirilmesi gibi önemli hususlar gözardı edilmemelidir.

2.4. Dinleme Eğitiminin Öğrencilerin Hayatlarındaki Yeri

Dil becerilerini etkili bir şekilde kullanmak insanlar için çok önemlidir. Ancak yoğun olarak yararlandığımız dinleme becerisinin eğitimiyle ilgili olarak eksikliklerin olduğu da ortadadır.

Gün içerisinde iletişime ayrılan zamanla ilgili olarak farklı araştırmalar yapılmış ve değişik sonuçlar ortaya konmuştur. Bu araştırmalara göre gün içerisinde dinleme becerisi diğer dil becerilerine göre daha fazla kullanılmaktadır (Temur, 2010: 306).

Dinlemeye, diğer dil becerilerine oranla daha fazla zaman ayırırız. Bir grup üniversite birinci sınıf öğrencisi bir günlük dilimde dil becerilerine ayrılan zamanı şu şekilde tespit etmiştir: Dinleme %42, konuşma %25, yazma %18, okuma %15. Başka deneylerin sonuçları biraz farklı olsa da her durumda dinleme en fazla süreyi almaktadır. Dinleme etkinliğinin göz önünde tutulması ve incelenmesinin önemli olduğu açık bir şekilde ortadadır. Ancak buradan dinlemenin; okuma, yazma ve konuşmadan daha önemli olduğu sonucunu çıkarmamalıyız. Dinlemeyle bildiklerimizin ve inandıklarımızın çoğunu öğrenebiliriz. Okul öncesinde ve okul döneminde edindiğimiz bilgilerin çoğunu dinleyerek öğrenmekteyiz. Akademik başarı için de dinleme becerisinin yeterli seviyede olması lazımdır. Derslerdeki başarılarımız okuma ve yazma becerilerimize bağlı olduğu kadar daha fazla bir şekilde dinleme becerimize de bağlıdır (Calp, 2005: 136).

Çocuklar, gençler ve yetişkinler dinlemeye büyük ölçüde vakit harcarlar. Okullarda yazılı materyaller büyük değer taşısa da öğrenme için dinlemenin önemli bir yeri bulunmaktadır. Dinleme, günlük hayatta da en çok yararlanılan dil becerisidir (Doğan, 2012: 12).

Günlük yaşamda en çok yararlandığımız dil becerisi olan dinleme becerisi, okul öncesi dönemde ve okul döneminde yapılacak etkinliklerle geliştirilebilir.

İnsan bebeklik çağında bazı sesleri dinleyebilse de özellikle kendisine yapılan seslenmeler dışında bilinçli bir dinleme becerisine sahip değildir. Yine çocuk dikkatli bir şekilde dinlerken dışarıdan gelen ses, ışık, hareket gibi uyarıcıların etkisiyle dinlemeden vazgeçer. Dinlerken kendi fikirlerini belirtme konusunda sabırsız olduğu görülür. Büyüdükçe dinledikleriyle deneyimleri arasında ilgi kurmaya ve konuşmalara dahil olmaya başlayan çocuk, dinlediklerine soru ve yorumlarla da katılabilir. Bu gelişme ve algılama gücü mecburi eğitim yaşının sonuna denk gelen 15-16 yaşlarına kadar devam eder. Çocuğun küçük yaşlarda duygularına, tutkularına, hayal gücüne bağlı olarak algılayıp seçtiği sesler, zamanla değişerek ayrıntılarla, mantık ilgileriyle, doğru anlamalarla ilgili dinlemelere yönelir. Eleştirerek ve kendi düşüncelerini katarak dinleyebilme ileriki yaşlarda kazanılır. Çocuğun bilgi ve algılama becerisiyle dinleme becerisinin gelişimi arasında doğrudan ilgi bulunmaktadır (Özbay, 2012: 70). Çocuk büyüdükçe bilinçli bir

dinleme becerisi kazanır. Küçük yaşlarda duyguları ve hayal gücü doğrultusunda sesler seçerken uyarıcılara bağlı olarak dikkati dağılabilir. Dinlemeden vazgeçer. Zamanla ayrıntılarla, mantık ilgileriyle ve doğru anlamalarla ilgili dinlemeler öne çıkar. İleriki yaşlarda da eleştirerek ve kendi fikirlerini katarak dinleyebilme becerisi edinilir.

Dinleme eğitimle geliştirilebilen bir beceri olduğu için bu konuda ailelerin ve öğretmenlerin önemli sorumlulukları vardır. Anne ve babalarla öğretmenler çocukların dinleme becerilerini geliştirecek çalışmalar yapmalıdır.

Çocuğun yaşıyla dinleme becerisi orantılı şekilde gelişmektedir. Dinleme becerisinin sağlıklı gelişimi için ailede gereken eğitim verilmelidir. Bilinçli davranışlar sergileyen aileler çocuklarına değişik masallar okuyup anlatmaktadır. Anne ve babalar, çocuk yuvası ile ana okullarındaki öğretmenler, çocuklara dinleme alışkanlığını kazandırmaya yönelik çalışmalar yaparlar. Dinleme alışkanlığı ve zevki daha yoğun olarak ilköğretim dönemindeki yaşantılarla zenginleştirilir. Çünkü dinleme eğitimle geliştirilebilir bir beceridir (Özbay, 2012: 70-71).

Öğrenciler ilkokul birinci sınıftan itibaren bilgiye aç bir şekilde öğretmenlerinin karşısına çıkarlar. Açık ve anlaşılır bilgilerle onlardan istenen davranışları sergilemelerini kolaylaştırabiliriz. Buna dikkat edilmeden yalnızca davranışı belirtmek ve davranışın sergilenmesini beklemek uygun olmayacaktır. Örneğin derste "Dinle!", "Dikkat et!" demek yeterli olmaz. Buna benzer söylemlerle belirlenen davranışların kazanılmasını beklemek gerçekçi değildir. Dinleme öncesi, sırası ve sonrasında nasıl davranılması ve nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Dinleme ve dikkat etmenin ne ifade ettiği öğretilmelidir (Doğan, 2012: 21). Kazandırılmak istenen davranışı sadece belirtmek onun davranış haline getirilmesi için yeterli değildir. Bu durum dinleme için de geçerlidir. Dinleme becerilerinin geliştirilmesi için dinleme öncesi, sırası ve sonrasında gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Demirel'e (2002: 71) göre çocuklarda dinleme yeteneğinin gelişmesi şu evreleri kapsamaktadır:

"1. Birinci sınıfta 3-5 dakika, 2 ile 3. sınıflarda öğrenciler, 5 ile 10 dakika dinleyebilirler. Dinledikleri konunun en belirgin yönlerini kavrarlar.

2. 4-5. sınıf öğrencileri 15 ile 20 dakika dinleyebilirler, dinledikleri kuralları öğrenir, bunlar üzerinde soru soracak bir temele inebilirler.

3. 6-8. sınıf öğrencileri 30-40 dakika dinleyebilirler. Neden sonuç ilişkisini anlarlar, konunun önemini de kavrarlar."

Ayrıca günlük hayatımızın önemli bir parçasında radyo, televizyon ve sinemalar yer almaktadır. Duygularımızı harekete geçirmeyi ve düşüncelerimizi şekillendirmeyi hedefleyen ifadelerle kitle iletişim araçları aracılığıyla karşı karşıya kalırız. Bunlara akıllıca tepki verebilmek için doğru ve eleştirel dinlemenin önemli olduğu unutulmamalıdır (Calp, 2005: 136).

Çağımızda teknoloji hızla değişip gelişmektedir. Çocukların etkili bir dinleme becerisine sahip olması daha da önemli bir hale gelmiştir. Bilgilerin doğru anlaşılmasına ve eleştirel süzgeçten geçirilmesine dikkat edilmelidir.

Bilgi edinmek, zevk almak, eleştirmek ve değerlendirmek için dinleme alışkanlığının belirli bir seviyede olması gerekir. İzleme ve dinlemenin önemi radyo, teyp ve televizyon gibi işitsel ve görsel araçların ortaya çıkışıyla bir kat daha artmıştır. Çocukların okuma açısından olduğu kadar izleme ve dinleme yönüyle de yetiştirilmeleri gereklidir (Kavcar, Oğuzkan ve Sever, 1995: 46).

İletişim teknolojisindeki gelişmeler günümüzde insanları dinlemeye daha fazla bağımlı duruma getirmiştir. İletişim araçları insanları bilgi bombardımanıyla karşı karşıya bırakmaktadır. İşe yarar bilgilerin ayırt edilmesi, yanlış yönlendirmelerin farkına varılabilmesi ve toplumsal uyumun gerçekleşebilmesi kişinin iyi bir dinleme eğitimi almasıyla ilgilidir. Ancak dinleme üzerine yapılan çalışmalar azdır. Böyle bir eğitime ihtiyaç duyulmadığı, bu becerinin kendiliğinden geliştiği düşüncesi yaygındır (Doğan, 2008: 262).

Dinleme becerisinden yeterli şekilde yararlanamayan öğrenciler okul başarısında önemli düşüşler yaşarlar. Bu başarısızlık eğitim-öğretim hayatıyla sınırlı kalmayıp günlük hayatta bireylerle kurulan ilişkilere ve iş yerindeki verimliliğe de yansır (Özbay, 2012: 73). Dinleme becerisiyle ilgili yaşanan problemler kişilerin eğitim-öğretim, sosyal ve iş hayatına olumsuz şekilde etki eder.

Bu nedenle dinlemenin çocuğun yaşantısında önemli bir yeri olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Dinleme becerisini geliştirebilmek için gerekli uygulamalar yapılmalı ve mevcut olan eksikliler giderilmelidir.

2.5. Türkçe Dersi Öğretim Programları'nda Dinleme Eğitimi

Türkçe dersi öğretim programları incelendiğinde diğer dil becerilerine oranla dinlemeye yeterince yer verilmediği görülmektedir.

Batı'da ihmal edilmiş, unutulmuş bir yetenek olarak bahsedilen dinlemenin durumu ülkemizde de farklı değildir. 1968 Müfredat Programı'na kadar:

"1. Öğrencileri, sözle veya yazıyla ifade olunan düşünceleri, duyguları iyi ve doğru olarak anlamaya alıştırmak.

2. Onlara gördüklerini, duyduklarını, bildiklerini, incelediklerini, öğrendiklerini, düşünüp tasarladıklarını sözle ve yazı ile iyi ve doğru olarak anlatma kudretini kazandırmak" ifade edilmiş; ancak öğrencilerin duyduklarını iyi ve doğru olarak nasıl anlayabilecekleri açıkça belirtilmemiştir. "Dinleme eğitimi"nden doğrudan bahsedilmesi ve öğrencilerin "dinleme ve izleme tekniği bakımından" her sınıfta kazanacakları davranışlara yer verilmesi ilk olarak 1968 İlkokul Müfredat Programı'nda gerçekleşmiştir (Özbay, 2012: 76). 1968 Programı, ilk defa dinlemeden doğrudan bahsedilmesi açısından önemlidir. Önceki programlara göre dinleme becerisi daha kapsamlı şekilde ele alınmıştır.

1968 İlkokul Türkçe Programı'nın Amaçlar bölümünde, dinleme becerisinin önceki programlara göre kapsamlı olduğu ortadadır. Dinleme ile diğer dil becerileri arasında sıkı bir bağın bulunduğu "Türkçe dersinin bütünüyle ilgili esaslar" bölümünde vurgulanmıştır (Doğan, 2007: 44).

Dinlemenin, anlamaya yönelik ve alışkanlığa dönüştürülmesi amaçlanan bir beceri olduğu açıkça belirtilmiştir. Hayattaki önemi konferans, mülakat gibi konuşma örnekleri verilerek vurgulanmıştır. Dinleme alışkanlığının kazandırılması istenmiştir (Özbay ve Melanlıoğlu, 2012: 90).

1968 Programı ve sonrasında hazırlanan programlarda dinlemeye verilen yerin ve önemin giderek arttığı görülmektedir. Dinlemeyle ilgili kazanım ve açıklamalar açık bir şekilde yer bulmaya başlamıştır.

1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı önceki programlara göre daha açıklayıcıdır. Bazı eksiklikler düzeltilmiştir. Ayrıca öğrencilere kazandırılacak beceri ve alışkanlıklarda basamaklandırmaya gidilmiş, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, kolaydan zora gibi ilkelere dikkat edilmiştir. "Okuma"yla birlikte "dinleyip izleyebilme"ye

de geniş yer verilmiştir. Ancak dinleme eğitiminin nasıl yapılacağı yeterince açıklanmamıştır (Özbay, 2012: 76-77). 1981 Programı'nda "dinleyip izleyebilme" geniş yer bulmuştur. Fakat dinleme eğitiminin nasıl yapılacağının yeterince açıklandığını söylemek mümkün değildir.

Anlama ve anlatma becerilerini kazandırmak Türkçe öğretiminin öncelikli hedefidir. Anlama becerilerinden olan dinlemenin her sınıf için ayrı bir önemi bulunmaktadır. Öğrenciler birinci sınıfta sesleri dinleyerek öğrenmeye başlar. Üst sınıflara geçtikçe bu beceri geliştirilmelidir. İlköğretim altı, yedi ve sekizinci sınıfa gelindiğinde seviyeye uygun 30-40 dakikalık bir konuşma, konferans vb. kolaylıkla dinlenip anlaşılabilmelidir. Dinleme ve anlama eğitimi yalnızca Türkçe dersi için gerekli değildir. Diğer dersler açısından da oldukça önemlidir. Kısa sürede bir problemin ya da deneyin anlaşılmasının bireyin anlama becerisiyle yakından ilgili olduğu unutulmamalıdır. Anlama becerisinin geliştirilmesinin ise büyük ölçüde Türkçe derslerinin kapsamında olduğu görülmektedir. Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nda dinlediğini anlama becerisinin önemi vurgulanmakta; ancak hedef davranışlara, öğretme-öğrenme ve sınama durumlarına verilen yerin yeterli olmadığı ortadadır (Özbay, 2012: 78).

1981 Programı'nda beceriler sınıflara göre belirli bir düzen içerisinde sıralanmıştır; ancak bu becerilerin öğrencilere kazandırılmasında hangi çalışma ve etkinliklerden yararlanılabileceği yeterince belirtilmemiştir. Belirtilen davranışların öğrencilere kazandırılmasıyla öğrencilerin dinleme becerisi bakımından oldukça iyi bir seviyeye gelmeleri sağlanabilir. Fakat sıralanan davranışların öğrencilere nelerden nasıl yararlanılarak kazandırılabileceği açıklanmamıştır. Ayrıca programda ilköğretim ikinci kademede öğrencilerin; 6. sınıfta 25-30 dakikalık; 7. sınıfta 30-35 dakikalık; 8. sınıfta 35-40 dakikalık bir konuşmayı, konferansı vb. dinleyebilme davranışını göstermeleri amaçlanmıştır. Bu sürelerin nasıl belirlendiği açık bir şekilde belirtilmemiştir (Doğan, 2007: 45). Programda beceriler sınıflara düzenli şekilde dağıtılmış ve ilköğretim ikinci kademede öğrencilerden göstermeleri hedeflenen bazı davranışlarla ilgili süreler ortaya konmuştur. Ancak bu becerilerin kazandırılmasında hangi uygulamalardan yararlanılacağı ve hedeflenen bazı davranışlarla ilgili verilen sürelerin nasıl tespit edildiği açıkça ifade edilmemiştir.

1998 yılında geliştirilen fakat uygulanmayan İlköğretim Taslak Programı'nda dil becerileri, en çok kullandığımız temel dil becerisinden başlayarak daha modern bir

yaklaşımla dinleme, konuşma, okuma ve yazma olarak sıralanmıştır. "Açıklamalar" bölümünde de özel başlık açılarak dinleme eğitimi ile ilgili yönlendirmeler yapılmıştır. Dinleme eğitimiyle ilgili davranışlar hedeflere bağlı olarak verilmiştir. Belirtke tablosu her sınıf düzeyinde hazırlanmıştır (Özbay, 2012: 80).

1998 İlköğretim Programı'nda amaçların her sınıf için ayrı ayrı ele alınması dinleme becerisinin kazandırılması konusundaki bilinçlenmeyi göstermektedir. Ancak amaç ve davranışların çok açık bir şekilde olmadığı, yöntem ve tekniklerden de pek fazla bahsedilmediği görülmektedir (Aras, 2010: 239).

Okullarımızda şu anda kullanılan Türkçe dersi öğretim programları, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar) ve İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)'dır. Programlarda her temada bir dinleme metnine yer verilmesi önemlidir. Dinleme metinleri öğretmen kılavuz kitabında bulunmaktadır. Ayrıca dinleme metinlerinin yer aldığı CD de hazırlanmıştır. Programlarda kazanımların, kazanımlarla ilgili açıklamaların, dinleme etkinliklerinin ve değerlendirme formlarının olduğu da görülmektedir.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar) dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanları üzerinde yapılandırılmıştır. Öğrenme alanları kendi içinde ve diğer öğrenme alanlarıyla bir bütünlük içerisinde ele alınıp ilişkilendirilmiştir (MEB, 2009: 13).

Programda (MEB, 2009: 12) "Genel Amaçlar" başlığı altında yer alan, öğrencilerin; "Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerini geliştirmek", "Kitle iletişim araçlarıyla aktarılanları sorgulamalarını sağlamak", "Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak" amaçlarının dinlemeyle ilgili olduğu ortadadır.

Dinlemenin, ses ve konuşmaların zihinde yapılandırıldığı karmaşık bir süreç olduğu belirtilmiştir. İşitme, anlama ve zihinde yapılandırma bu sürecin aşamalarıdır. Dinleme becerilerini geliştirebilmek için işitme, anlama ve zihinde yapılandırma etkinliklerine önem verilmelidir. Dinleme sürecinde dikkati yoğunlaştırma süreci etkileyen önemli bir beceridir. İşitilenlerin seçilmesi, işlenmesi ve anlamlandırılmasında belirleyicidir. Dinleme sürecinin denetim altına alınmasını, dikkatin yoğunlaştırılmasını, öğrencinin dinleme amacını ve yöntemini belirlemesi sağlamaktadır. Dinleme becerilerini geliştirmek amacıyla yapılacak etkinlikler öğretmen rehberliğinde öğrenci merkezli olarak yapılmalıdır.

Öğrencileri zihinsel olarak hazırlamak dinlemeyle ilgili yapılacak çalışmaların başında gelmektedir. Bu doğrultuda dinleme amacını belirleme, uygun yöntem seçme ve dinlemeye dikkatini yoğunlaştırma etkinlikleri yaptırılmalıdır. Dinleme amacı ve yönteminin belirlenmesine zihinsel hazırlık aşamasında sorulacak sorularla yardımcı olunmalıdır. Dinleme sürecinin en önemli aşamaları olan anlama ve zihinde yapılandırmaya gereken önem verilmelidir. Çeşitli çalışmalar yapılmalıdır. Öğrencilerin dinleme ve zihinsel becerilerini geliştirmede etkili rol oynayan; dinlediklerini zihinde canlandırma, bilmediği kelimelerin anlamını araştırma, dinlediklerinin konusunu, ana fikrini belirleme, dinlediklerini sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, çıkarımlar yapma, sonucu tahmin etme, özetleme, değerlendirme, arkadaşlarıyla paylaşma gibi etkinlikler yaptırılabilir (MEB, 2009: 13-14).

Programda dinleme becerilerini geliştirmek amacıyla önce dinleme kuralları üzerinde durulmaktadır. Dinlemeye hazırlık, dinleme amacını belirleme, amaca uygun yöntem seçme, dikkatini yoğunlaştırma ve görgü kurallarına uygun dinleme ile ilgili kazanımlara yer verilmektedir. Ardından öğrencilerin dinlediklerini anlama ve zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmeye ağırlık verilmiştir. Bunun için ön bilgileri kullanma, görsellerden faydalanma, zihinde canlandırma, karşılaştırma yapma, sebep-sonuç ilişkisi kurma, sınıflama, değerlendirme, özetleme gibi becerileri geliştirmeye yönelik kazanımlar sıralanmaktadır. Ayrıca bilgi edinme ve eğlenme amaçlı dinleme, seçici dinleme, sorgulayıcı dinleme, not alarak dinleme gibi tür, yöntem ve teknikleri içeren kazanımlar da bulunmaktadır (MEB, 2009: 14).

Kazanımlar, öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrenme alanının özelliğine göre birinci sınıftan beşinci sınıfa doğru artırılmış olarak verilmiştir. Kazanımlara verilen sıra numaraları bir önem ve öncelik taşımamaktadır. Yani birinci kazanımın onuncu kazanımdan daha önemli ve öncelikli olduğu anlamına ulaşılamaz (MEB, 2009: 19).

Kazanımlar, sınıf düzeylerine ve öğrenme alanlarına göre tablolar içerisinde sıralanmıştır. Tablolarda kazanımlarla ilgili açıklamlar ve etkinlik örnekleri de bulunmaktadır. Dinleme öğrenme alanında; "Dinleme Kurallarını Uygulama", "Dinlediğini Anlama", "Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Dinleme" başlıkları altında sıralanan kazanımlara yer verilmiştir (MEB, 2009: 22).

Ayrıca öğrenme alanları değerlendirme formlarına, dinlemeyle ilgili metin işleme örneği ve etkinliklere yer verildiği de görülmektedir.

Programa göre her temada işlenecek dört metinden üçü ders kitabında, birisi de dinleme metni olarak öğretmen kılavuz kitabında bulunmalıdır (MEB, 2009: 142).

Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)'nda dinleme/izleme becerisiyle, öğrencilerin dinlediklerini/izlediklerini sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişkilendirme, eleştirme ve bunlarla ilgili çıkarımlarda bulunma gibi üst becerileri gerçekleştirebilmeleri amaçlanmıştır. Görsel ve işitsel araçların yaygınlaşması ve eğitimde de kullanılması dinleme/izleme eğitiminin etkili bir şekilde yapılmasını gerekli kılmaktadır. İletileri doğru anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisi olan dinleme/izlemenin, iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olduğu vurgulanmıştır. Öğrencilerin iyi bir dinleyici/izleyici olabilmesi için seviyeye uygun kazanımlar hazırlanmış ve bu kazanımları hayata geçirmeye yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Kazanımların uygun etkinliklerle desteklenerek uygulanması, öğrencilerin etkili iletişim kurmalarını ve toplum hayatına aktif bir dinleyici/izleyici olarak katılmalarına yardımcı olacaktır. Dinleme/izleme sürecinin amacına ulaşılabilmesi için yapılan etkinliklerin değerlendirilmesine de ihtiyaç vardır. Bu maksatla öğrencilerin kullanacağı değerlendirme ölçütlerine ve etkinlikleri değerlendirmeye yönelik formlara yer verilmiştir (MEB, 2006: 5).

Katılımlı dinleme, katılımsız dinleme/izleme, not alarak dinleme/izleme, kendini konuşanın yerine koyarak dinleme/izleme, yaratıcı dinleme/izleme, seçici dinleme/izleme ve eleştirel dinleme/izleme açıklanmıştır (MEB, 2006: 61-62).

Dinleme/izleme ile ilgili olarak; "Dinleme/İzleme Kurallarını Uygulama", "Dinleneni/İzleneni Anlama ve Çözümleme", "Dinlediklerini/İzlediklerini Değerlendirme", "Söz Varlığını Zenginleştirme", "Etkili Dinleme/İzleme Alışkanlığı Kazanma" amaçları altında sıralanan kazanımlar bulunmaktadır. Ayrıca etkinlik örnekleri ve açıklamalara da yer verilmiştir.

Dil bilgisi, yazım ve noktalama ile ilgili kazanımlar altıncı sınıftan sekizinci sınıfa doğru aşamalı bir şekilde verilmişken temel dil becerileri kazanımlarının sıralanmasında bu yaklaşıma başvurulmamıştır (MEB, 2006: 8).

Türkçe öğrenimi; dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma temel dil becerileri ile dil bilgisinden oluşmaktadır. Temel dil becerileri birbirleriyle etkileşim halinde olduğundan bir bütünlük içerisinde ele alınmaları gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2006: 2).

Programda temel dil becerileri ve dil bilgisi oranları; "dinleme/izleme %15, konuşma %20, okuma %30, yazma %20, dil bilgisi %15" şeklinde ortaya konmuştur (MEB, 2006: 10).

Her temada farklı türlerden en az üç okuma ve bir dinleme/izleme metni/materyali bulunmaktadır. Dinleme metni öğretmen kılavuz kitabında olmalıdır. Dinleme/izleme metninin, okuma metinlerinde ele alınan alt temalardan biriyle bağlantılı olabileceği de belirtilmiştir (MEB, 2006: 60).

"Genel Amaçlar" bölümünde yer alan öğrencilerin; "Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri", "Seviyesine uygun eseleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları", "Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri", "Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları" amaçlarının dinlemeyle ilgili olduğu göze çarpmaktadır (MEB, 2006: 4).

Dinlenecek/izlenecek materyallerin içeriğinde bulunması gereken özellikler de şu şekilde sıralanmıştır (MEB, 2006: 57):

"1. Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.

2. Millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

3. Siyasî kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

4. Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. ögeler yer almamalıdır.

5. İnsan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı ögeler yer almamalıdır.

6. Dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.

7. Öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.

8. İşlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.

9. Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmalıdır.

10. Dinleme metinlerinde, metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.

11. Aynı temada birden fazla dinleme/izleme materyaline yer verilecekse bunların türleri farklı olmalıdır.

12. Öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.

13. Öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır."

Öğrencilerin derse olan ilgilerinin artması ve ders içinde daha aktif olmaları, hayatın içinden değişik örneklerle karşılaşmalarıyla gerçekleşebilir. Derslerde, kitaplarda yer alan çalışmaların dışında farklı uygulamalara da yer verilmelidir. Böylece eğitim-öğretimin merkezinde öğrenci bulunacaktır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda vurgulanan başlıca konulardan biri de budur (Doğan, 2012: 4).

Dinlemeyle ilgili olarak verilen bu açıklamalara rağmen programda dinlemeye ayrılan yerin yeterli ve eksiksiz olduğunu söyleyemeyiz. Derslerde etkili dinleme becerisini kazandırabilecek günlük hayatla ilişkili farklı etkinliklerden ve çeşitli materyallerden de yararlanılabilmelidir.

Dinleme eğitimine zaman ayrılması açısından Türkçe Dersi Öğretim Programları çerçevesinde hazırlanmış ders kitaplarında her tema içinde en az bir dinleme metninin bulunması önemlidir. Bunun yeterli olup olmadığı ise üzerinde tartışılabilecek bir konudur. Yalnızca edebi metinlerden yararlanmak dinleme eğitimi için yeterli olmamaktadır. Çalışmaların verimli olması ve öğrencilerin dikkatinin konuya daha iyi çekebilmesi noktasında bu metinlere ek olarak işitsel, işitsel/görsel materyallerden de yararlanabilmeliyiz (Doğan, 2012: 18).

2.6. Dinleme Türleri

Bu bölümde İlköğretim 6, 7, 8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (MEB, 2006: 61-62)'nda yer alan dinleme türleri ortaya konacaktır.

İlköğretim 6, 7, 8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (MEB, 2006)'nda, "Yöntem ve Teknikler" başlığı altında "Katılımlı Dinleme", "Katılımsız

Dinleme/İzleme", "Not Alarak Dinleme/İzleme", "Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma)", "Yaratıcı Dinleme/İzleme", "Seçici Dinleme/İzleme" ve "Eleştirel Dinleme/İzleme"ye yer verilmiştir.

2.6.1. Katılımlı Dinleme

Amaç: Dinlenenlerin daha iyi kavranması için dinleme esnasında zihinde oluşan soruların konuşmacıya iletilmesidir. Dinlenenleri ve soruları konuşmacıya aktararak dinlediğini hissettirme, konuşmacının rahatlaması ve iletişimin amacına ulaşması bakımından da yararlıdır.

Uygulama: Dinleme sırasında başka bir işle uğraşılmamalıdır. Konuşmacı ile göz teması kurulmalıdır. Konuşmacıdan anlatılanlara açıklık getirmesini istemek, onun sözlerini ve duygularını geri yansıtmak, fikir ve duygularını özetlemek bu uygulamada yapılacaklardandır. Gerekli yerlerde konuşmacının sözleri özetlenmeli ya da söylenmek istenen geri bildirimle verilmelidir. Konuyu daha iyi anlamak, istekte bulunmak veya karmaşık bir probleme çözüm önermek amacıyla dinleyici, konuşmacıya sorular yöneltebilir. Böyle durumlarda not alarak ya da araya girerek "Söylediklerinizi tam olarak anlayamadım. Daha açık söyler misiniz?" gibi açıklama soruları sorulabilir.

Dinleme sürecinde zihnimizde oluşan ve merak ettiğimiz soruları konuşmacıya sormalıyız ya da ondan anlatılanlarla ilgili bazı noktalara açıklık getirmesini istemeliyiz. Konuşmacıya dinlendiğini hissettirmek iletişim açısından önemlidir. Ayrıca bu yolla konuşmacı da rahatlayacaktır.

Katılımlı dinleme; öğretmenler, psikologlar, avukatlar başta olmak üzere birçok meslek grubunda, aile içi iletişimde ve etkileşimli dinlemenin olduğu yerlerde yaygın olarak kullanılması gereken bir yöntemdir. Bu şekilde iletişim daha etkili hale gelecektir. İletişim kopuklukları ve sorunlar en aza inecektir (Doğan, 2012: 32).

2.6.2. Katılımsız Dinleme/İzleme

Amaç: Dinleme/izleme sürecinde öğrencilerin dinledikleri üzerinde düşünmelerini sağlayıp zihinsel faaliyetlerini etkin kılmaktır.

Uygulama: Metnin bir süreçten mi bahsettiği yoksa bir açıklama mı getirdiği belirlenir. Öğrenciler, metnin türüne ve metinden elde etmek istenilenlere uygun olarak

zihinlerinde "Kim, ne, nereye, ne zaman, nasıl?" gibi sorulara yanıt bulmaları için yönlendirilir.

Katılımsız dinleme/izleme dinlenenler üzerinde düşünmeyi ve zihinsel faaliyetleri etkili kullanmayı içermektedir. Dikkatin dağılmaması için çaba gereklidir. Katılımlı dinlemeye göre zor yönleri vardır.

Katılımsız dinleme/izleme, dinleyiciler açısından katılımlı dinlemeye göre zordur. Çünkü dinleyiciler kendi iç dünyalarıyla daha çok mücadele etmek durumundadırlar. Dinlemeyi sürdürebilmek, anlaşılan bilgileri kendi bilgileriyle karşılaştırmak ve bir bilgi yapılandırması içinde bulunmak için dikkatin canlı tutulması gereklidir. Katılımlı dinlemede ise konuşmacı kadar olmasa da dinleyici de aktiftir. Zaman zaman sürece dahil olur. Bu süreç dinleyicinin dikkatini canlı tutmasına yardımcı olur (Doğan, 2012: 32).

2.6.3. Not Alarak Dinleme/İzleme

Amaç: Dinlenenlerin/izlenenlerin daha rahat anlaşılmasını ve hatırlanmasını sağlamaktır.

Uygulama: Öğrencilerden dinleme/izleme amaçlarına göre not almaları istenir. Onlara not alabilecekleri kağıtlar dağıtılır ve not alırken dikkat edilmesi gereken hususlar belirtilir.

Dinlenenlerin/izlenenlerin hatırlanmasında ve anlaşılmasında not alarak dinleme/izlemeden yararlanılabilir. Ancak bu gelişigüzel yapılamaz. Planlı bir eğitimle doğru bir şekilde not alma alışkanlığı kazandırılmalıdır. Çünkü not alırken önemli yerlere dikkat edilmelidir. Dinlenenlerle ilgili önemli noktalar düzgün bir şekilde not alınmalıdır.

Etkili not alabilmek, düzenli ve sistemli bir eğitim ile mümkündür. Bu beceri kendi kendine gelişemez. İlköğretim okullarında planlı bir not alarak dinleme/izleme eğitiminin verildiğini söylemek güçtür. Not alırken bir seçme işlemi şarttır. Bazı stratejilerin kullanılması gerekmektedir. Öğrencilerin not alarak dinleme/izleme becerilerinin eğitimine yönelik basitten zora çeşitli çalışmalar planlanmalıdır. Öğrencilerin kendi not alma biçimlerini geliştirmelerinin zemini hazırlanmalıdır (Doğan, 2012: 32-33).

2.6.4. Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma)

Amaç: Konuşmacının neler hissettiğini, sözlerinin hangi deneyimleri yansıttığını, kendini ve dünyayı nasıl algıladığını anlayabilmek amacıyla dinleyicinin kendisini onun yerine koymasıdır.

Uygulama: Öğrencilerden konuşmacının veya dinlediklerindeki/ izlediklerindeki varlık ve şahıslardan birinin yerine kendilerini koymaları, duygu, düşünce ve olayları kavramaları istenir. Yapılan dinleme/izleme diğer kişi ile aynı fikirleri paylaşma manasına gelmez. Bir süreliğine kendi duygu ve düşüncelerimizi bırakarak olaylara karşımızdakinin bakış açısıyla bakmayı ve onu anlamayı ifade eder. Öğrenci kendini karşısındakinin yerine koyarken o kişiyi iyi-kötü, onun duygu ve düşüncelerini de doğru-yanlış olarak değerlendirmemelidir. Çünkü ön yargılar karşımızdakini anlamayı engeller.

Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme/izlemede ön yargılardan uzak durmalıyız. Karşımızdaki kişinin düşüncelerini aynen paylaşacağımız fikrine kapılmamalıyız. Empati kurarak onun bakış açısıyla olayları değerlendirip onu anlamaya çalışmalıyız.

Empati kurarak dinlemede öğrenci, konuşmacının ruh haline, duygularına yaklaşmış olacaktır. Konuşmacının mesaja verdiği önemi daha yakından kavramış olacaktır (Özbay, 2012: 102).

2.6.5. Yaratıcı Dinleme/İzleme

Amaç: Öğrencilerin dinlediklerini/izlediklerini yorumlaması ve bunlardan hareketle yeni fikirler üretmesidir.

Uygulama: Bu yöntem iki şekilde uygulanabilir:

1. Katılımsız dinleme/izleme ile konuşmacının sözlerinden yeni düşünce ve hayaller üretilebilir.

2. Katılımlı dinleme/izleme ile konuşmacının sözlerinden hareketle üretilen düşünce ve hayaller ifade edilir. Yönlendirici sorular veya cesaret verici sözlerle konuşmacının daha rahat ve yaratıcı düşünmesi sağlanır.

Yaratıcı dinleme/izleme dinlenenlerin yorumlanması ve bu doğrultuda yeni fikirlerin ortaya konması açısından önemlidir.

2.6.6. Seçici Dinleme/İzleme

Amaç: Dinlenenlerin/izlenenlerin içinden ilgi ve ihtiyaca yönelik olanların seçilip dinlenmesi/izlenmesidir.

Uygulama: Seçici dinleme/izleme şu şekillerde uygulanabilir:

1. Önceden hazırlanan sorular dağıtılır ve bunların cevaplarını bulmaya yönelik dinleme/izleme yapılması gerektiği belirtilir.

2. Dinleme/izleme amacına veya ilgi alanına göre dinlenenlerden/ izlenenlerden bir ya da birkaç bölüm/konu seçilerek yalnızca bu kısımlar dikkatle dinlenir/izlenir.

Örneğin hazırlanan bir karşılıklı konuşmada tarafların birbirlerinin konuşmalarından seçme yapıp bunları sınıfta değerlendirmeleri istenir.

Her ayrıntının dinlenip/izlenmesi bazı durumlarda zor olabilir. Seçici dinleme/izleme ile ilgi ve ihtiyaca yönelik dinleme/izleme yapılabilir.

2.6.7. Eleştirel Dinleme/İzleme

Amaç: Öğrencilere dinledikleri/izledikleriyle ilgili soru sorma alışkanlığı kazandırıp konu hakkında düşünmelerini; konuyu olumlu ve olumsuz yanlarıyla, tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayarak kendi doğrularını buldurmayı sağlamaktır.

Uygulama: Sunulan bilginin konuşmacının kendi duygu ve düşüncelerini mi yansıttığı yoksa bilimsel verilere ve gözlemlere mi dayandığı hızlı bir biçimde analiz edilmelidir. Bunun için öğrencilerin; "Konuşmacının amacı nedir?", "Konuşmacı konuyla ilgili yeterli bilgi ve birikime sahip mi?", "Verilen bilgiler güncel ve geçerli midir?", "Konu tarafsız bir bakış açısıyla mı ele alınıyor? Eleştiriler doğru mu?", "Alternatif çözüm önerileri sunuluyor mu?", "Çözüm öncrilcri bilimscl mi?" sorularını sorma becerisini kazanmış olmaları gerekir.

Eleştirel dinleme/izlemede konuyu tarafsız bir gözle irdelemek ve çeşitli yönleriyle ele almak önemlidir. Öğrenciler soru sorma ve kendi doğrularına ulaşma becerisine erişmelidir.

Günümüzde insanlara çeşitli yollarla pek çok bilgi sunulmaktadır. Bu bilgilerin nasıl ve niçin sunulduğuyla ilgili bazı temel hususların ilköğretim yıllarından itibaren öğrencilerle paylaşılması gerekir. Örneğin reklamlarda ürünlerin olumlu tarafları üzerinde

durulur. Tüketicilerin bilmesi gereken diğer noktalar üzerinde çok fazla durulmaz. Bunların öğrenciler tarafından bilinmesi onların bilinçli bir tüketici olmaları bakımından önemlidir. Çünkü reklama konu olan ürünün eksilerinin de olduğunu bilmeden hareket etmek tüketiciyi bazı durumlarda sıkıntıya düşürebilmektedir. Bunun önüne geçmek için eleştirel bir yaklaşımla hareket edilmesi gerekir. Ancak eleştirel dinleme/izlemede aşırıya kaçıldığında bir şüphecilik de ortaya çıkabilir. Etkinliklerde öğretmen, öğrencileri "toptan kabul", "toptan ret", "sürekli bir şüphecilik" vb. yaklaşımlar konusunda bilgilendirmelidir. Bunların eleştirel yaklaşım olmadığını belirtmelidir (Doğan, 2012: 35).

2.7. Dinleme Becerisi Alanında Ülkemizde Yapılan Çalışmalar

Bu kısımda dinleme becerisi üzerine ülkemizde yapılan bazı çalışmalar ele alınıp incelenmiştir.

Doğan (2012), kitabında dinlemeyle ilgili kuramsal bilgilerle birlikte etkinlik örneklerine de yer vermiştir. Ayrıca içerisinde etkinliklerde kullanılan kısa videoların, ses dosyalarının ve şekillerin olduğu bir CD bulunmaktadır.

Özbay (2012), eserinde beyin, dil becerileri, bellek ve dinleme konularını açıklamıştır. Kitapta uygulama çalışmaları da vardır. Ek olarak hazırlanmış bir de CD yer almaktadır.

Temur (2010), dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların üniversite öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisinin olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan yarı deneysel bir çalışma yapmıştır. Öğrencilerin uygulama sürecine yönelik görüşleri alınmış ve içerik çözümlemesi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre metin öncesinde verilen soruların dinlediğini anlama beceri düzeyine olan etkisi, metni dinledikten sonra verilen sorulara göre daha büyüktür. Dinleme metni öncesinde soruların bilinmesi konunun ve amacın belirlenmesine katkı yapmaktadır. Metin öncesinde sorulan sorular öğrencilerin seçici birer dinleyici olmalarına zemin oluşturmaktadır. Sorular metinden sonra sorulduğunda ise öğrenciler metni bir bütün olarak dinleme eğiliminde ve daha etkin dinledikleri fikrindedirler.

Özbay ve Mclanlıoğlu (2012: 87), Türkçe öğretim programlarını dinleme becerisi bakımından değerlendirmişlerdir. Cumhuriyetin ilanından bugüne ilköğretim birinci ve ikinci kademede uygulanan Türkçe öğretim programlarında dinlemeye ne ölçüde yer verildiğini tespit etmişlerdir. İhmal edilmiş bir beceri olarak nitelenen dinlemenin; 1968

yılındaki programla Türkçe eğitim ve öğretimi içinde düşünüldüğü, öneminin anlaşılmasına rağmen diğer becerilere göre hala göz ardı edildiği sonucuna varılmıştır.

Barın (1997), doktora tezinde dinleme-konuşma becerilerinin önemini ve dil öğretimine katkılarını ele almıştır. Öğrencilerin gereksinim duyduğu dinleme ve konuşma becerilerinin eksikliğine dikkat çekmek, amaçlanan dil düzeyine gelebilmelerini sağlamak ve bunun sonucunda İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümüne yönelik "İngilizce Dil Programı"nı geliştirip katkıda bulunmak çalışmanın amacı olarak belirtilmiştir. Çalışmalar yürütülürken Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi İngiliz Dili ve Eğitimi Bölümü öğrencilerinin bir kısmına anket uygulanmış, ders veren öğretim elemanlarıyla görüşülmüş, mezun öğrencilerin görüş ve düşüncelerine başvurulmuştur. Çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan biri; her iki bölümün öğrencilerinin dil öğreniminde en önemli beceri olarak "konuşma"yı belirtmeleri, bu becerinin gelişmesinde önemli katkısı olan "Dinleme algılaması"nın da ihmal edilmemesini tavsiye etmeleridir. İletişimin sağlanmasında "Konuşma ve Dinleme" becerilerinin katkısının kaçınılmaz olduğu göz önüne serilmiştir.

Onan (2005), yaptığı çalışmanın temel amacını, Türkçenin dört temel dil yapısında bulunan gramatik hususların anlama sürecindeki işlevlerini tespit edip bunları dil bilgisi öğretimi vasıtasıyla okuma ve dinleme öğrenme alanlarına yansıtmak; Türkçe öğretmenlerini okuma, dinleme ve dil bilgisi alanlarında karşılıklı etkileşim doğrultusunda yönlendirmek şeklinde açıklamıştır. Çalışmanın diğer amacı ise analizi yapılan dil yapılarındaki bilişsel özelliklerin ilköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin okuma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi sürecine aktarılması hususundadır. Araştırmada literatür taramasından yararlanılmıştır. Okuma ve dinleme becerilerini geliştirmede kullanılabilecek fonetik, morfolojik, semantik, sentaktik hususlar ortaya konmuştur. Dört temel dil yapısında anlama becerilerini doğrudan geliştirmeye elverişli bilişsel özelliklerle ilgili noktalar, her yapıda ayrı olarak ilköğretim 6, 7, 8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki okuma, dinleme ve dil bilgisi alanlarındaki kazanımlar doğrultusunda ele alınmıştır.

Doğan (2007) çalışmasında; dinlemenin, ilköğretim ikinci kademede ele alınış biçimi üzerinde durmuştur. Dil eğitimi strateji, yöntem, teknik ve etkinlikleriyle dinleme becerisinin geliştirilebileceğini belirleyip ilköğretim ikinci kademede dinleme eğitimi noktasında etkin ve bilimsel açılımlar sağlamayı hedeflemiştir. Araştırma, Ankara

Yenimahalle Harzemşahlar İlköğretim Okulu ve Mamak Metehan İlköğretim Okulundaki 7. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ön test ve son teste dayalı deney ve kontrol gruplu deneysel bir çalışma yapılmıştır. Deney grubunda yer alanlara dinleme öncesi, sırası, sonrasında dikkat etmeleri gereken noktalar, not alma teknikleri gibi konularda bilgilendirme yapılmıştır. Bilgiler uygulamalı olarak gösterilmiştir. Kontrol grubundakilerle de dersler önceden olduğu gibi klasik tarzda işlenmiştir. Oluşturulan etkinlik havuzundan 10 maddeden oluşan bir test hazırlanmıştır. Testi oluşturan maddeler; hikaye, metro anonsları, haberler ve hava durumu, çizim, röportaj, yol tarifi, radyo tiyatrosu, reklamlar, dikte ve alışveriş problemidir. Deney grubuna verilen etkinlik temelli eğitim, bu guptaki öğrencilerin dinleme becerilerini kontrol grubundaki öğrencilerin dinleme becerilerinden daha fazla geliştirmiştir. Çalışmada eğitim yoluyla dinleme becerisinin geliştirilebileceği ortaya konmuştur.

Kırbaş (2010), çalışmasını işbirlikli öğrenme yönteminin ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerini geliştirmesine etkisini ortaya koymak amacıyla yapmıştır. Dinleme becerisi dersine başlamadan önce deney ve kontrol gruplarına, dinleme becerilerini ve dinleme-anlama başarılarını ölçmek için ön test uygulanmıştır. Ön test uygulandıktan sonra deney gruplarıyla yaklaşık olarak 2 saatlik dersler halinde 7 hafta boyunca işbirlikli öğrenme yöntemiyle ders yapılmıştır. Kontrol gruplarıyla ise klasik öğretim yöntemiyle ders işlenmiştir. Ders işleme süreci bittikten sonra son test uygulaması yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda işbirlikli öğrenme yöntemi, geleneksel öğretim yöntemine göre sekizinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerinin geliştirilmesinde daha fazla etkili olmuştur.

Aytan (2011), çalışmasında aktif öğrenme tekniklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkileri üzerinde durmuştur. Araştırma 6. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Deney grubunda aktif öğrenme teknikleri kullanılmıştır. Kontrol grubunda da öğretmen kılavuz kitabındaki dinleme alanı yönergelerinden yararlanılmıştır. Ön test ve son test uygulamaları sonucunda elde edilen verilere göre, deney grubuna verilen aktif öğrenme tekniklerine dayalı eğitim, bu gruptaki öğrencilerin dinleme becerilerini kontrol grubundaki öğrencilerin dinleme becerilerinden daha fazla geliştirmiştir. Deneysel çalışmanın sonunda deney grubu öğrencileri arasından tipik durum örneklemesiyle seçilen üç öğrenciyle görüşülmüştür. Aktif öğrenme tekniklerinin etkililiğini, farklılığını, sınıf içi etkileşim, kavrama ve Türkçe dersine yönelik tutum üzerindeki etkilerini anlamak

amacıyla öğrencilere beş soru sorulmuştur. Aktif öğrenme tekniklerinin etkili, oyun havasında ve eğlenceli olduğu; sınıf içerisinde yardımlaşma, dayanışma ve iş birliğini artırdığı; ana düşünce, yardımcı düşünce, konu, olay, kişi, yer ve zaman gibi unsurları belirlemede etkili olduğu; eğlendirirken eğittiği; Türkçe dersini daha zevkli ve eğlenceli hale getirdiği öğrenciler tarafından belirtilmiştir.

Katrancı (2012), üstbiliş stratejileri öğretiminin dinlediğini anlama becerisine ve dinlemeye yönelik tutuma etkisine yönelik bir çalışma yapmıştır. Üstbiliş stratejileri öğretiminin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin dinlediklerini anlama becerilerine ve dinlemeye yönelik tutumlarına etkisi ile sürece ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin tespit edilmesi amacıyla yola çıkılmıştır. Çalışma, deney ve kontrol grupları üzerinden yapılmıştır. Deney grubunda dinleme metinlerinden faydalanılarak etkinlikler aracılığıyla üstbiliş stratejileri öğretimi yapılmıştır. Kontrol gubunda ise dinleme çalışmaları, Türkçe Öğretim Programı'na göre yapılmıştır. Üstbiliş stratejileri öğretimi ve Türkçe Öğretim Programı'na göre dinleme çalışmaları yapılan öğrencilerin, öyküleyici ve bilgilendirici türdeki metinlere yönelik dinlediğini anlama becerileri puanlarının deney grubu lehine anlamlı bir fark taşıdığı elde edilen bulgulardandır. Ayrıca dinlemeye yönelik tutumlar ve üstbilişsel dinlediğini anlama farkındalıkları bakımından da puanlar deney grubu lehinedir.

Kocaadam (2011), not alarak dinleme eğitiminin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisi üzerindeki etkisine yönelik bir çalışma yapmıştır. Uygulanan ön test sonucuna göre aralarında anlamlı bir fark olmayan okullardan biri deney, diğeri kontrol grubu olarak seçilmiştir. Deney grubu öğrencileri, not alarak dinleme becerilerini geliştirmeleri amacıyla on hafta boyunca yirmi saat süreyle eğitim görmüşlerdir. Kontrol grubu öğrencilerine eğitim verilmemiş ve bu öğrenciler derslerine olağan akış içinde devam etmişlerdir. Sonraki aşamada son test uygulanmıştır. Deney grubuna verilen on haftalık eğitim öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirmiştir. Not alarak dinleme eğitiminin öğrencilerin genel olarak dinleme becerilerini geliştirebileceği yapılan çalışmayla tespit edilmiştir.

Boğa Zengin (2010), çocuk kitaplarının dinleme becerisini geliştirme aracı olarak kullanılması üzerine bir çalışma yapmıştır. Ön test uygulandıktan sonra 7. sınıflarda Türkçe derslerinde kullanılmakta olan metinlerle çocuk edebiyatı ölçütlerine uygun olan eserler seçilmiştir. Deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Mevcut kullanılan metinlerle dinleme çalışması yapan grup kontrol, çocuk edebiyatı ürünleriyle çalışma

yapan grup deney grubu olmuştur. Son test uygulanarak da öğrencilerin dinleme becerilerindeki değişim irdelenmiştir. Dinleme becerisinin gelişimine çocuk edebiyatı ürünlerinin etkileri ve bunlardan çocukların dinleme becerilerini geliştirme aracı olarak yararlanılmasının önemi yapılan çalışmayla ortaya konmuştur.

Şahin (2012), dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisine ve hatırlama düzeyine olan etkisi üzerine bir çalışma yapmıştır. Araştırma, sontest kontrol gruplu gerçek deneme modelinden yararlanılan yarı deneysel bir çalışmadır. Deney grubu öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisi ve hatırlama düzeyi üzerine dinleme metinlerinden önce sorulan soruların etkisi, dinleme metinlerinden sonra sorulan soruların kontrol grubunun dinlediğini anlama becerisi ve hatırlama düzeyine etkisi ile karşılaştırılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca yapılan kalıcılık testiyle deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin dinlediklerini hatırlama oranları da ölçülmüştür. Dinleme metinlerinden önce sorulan soruların, dinleme metinlerinden sonra sorulan sorulara göre ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama düzeyine olumlu katkılar sağladığı ve daha kalıcı olduğu tespit edilmiştir.

Fidan (2012), çalışmasında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Türkçe dersinde kullandıkları dinleme stratejilerini belirleyip bunları cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyo-ekonomik durumlar açısından değerlendirmiştir. Araştırmaya göre öğrenciler genel olarak bilişsel stratejilerden dikkat etme, not alarak dinleme, dinledikleri arasında ilişki kurma, tahminde bulunma, eleştirel dinleme, benzetim ve tekrar stratejilerini kullanmaktadırlar. Üst bilişsel dinleme stratejilerinden kendi kendini değerlendirme, öğrenme sürecini kontrol etme stratejilerinden de yararlanmaktadırlar. Dinleme etkinliklerine karşı ilgili ve motive olma sıklıkla kullanılan duyuşsal stratejilerdendir. Ayrıca gönüllü, istekli ve severek dinleme de kullanılan duyuşsal stratejilerdendir. Beden diliyle ilgili stratejilerin ise öğretmenle göz teması kurabilmeyi, öğretmenin jest ve mimiklerinden anlam çıkarabilmeyi, baş ve yüz hareketleriyle öğretmene geri bildirim vermeyi ve doğru oturuş biçimini kapsadığı görülmüştür. Genel bir değerlendirme yapıldığında, kız ve erkek öğrenciler arasında dinleme stratejilerini kullanım puanı yönünden anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak bazı maddelerde cinsiyete göre anlamlı farklılığın oluştuğu ortadır. Dinledikleri önemli noktaları ve beğendikleri ifadeleri not almaları, konuşmanın anlamaya etkisi, dinlenilenleri zihinde görselleştirebilme, dinlenilenlerin

bağlamından hareketle bilmediği kelimlerin anlamını çıkarabilme ve dinlenilen konular arası ilişki kurabilme, derse motive olma ve edebi metinleri dinlemeyi sevme yönünden kız öğrencilerin daha yüksek bir puan ortalamasına sahip oldukları görülmüştür. Erkek öğrenciler ise dinleme etkinliklerinde sıkılarak, dikkatini başka yöne kaydırma yönünden daha yüksek puan ortalamasına sahiptir. Öğrencilerin sekizinci sınıfta bildikleri konuları dikkatli dinleme yönünden diğer sınıflara göre daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir. Dinlenenleri kendi cümleleriyle anlatabilme becerisinin ilerleyen sınıflarda artan bir biçimde düştüğü ifade edilebilir. Dinlenilen konuları önem sırasına koyma ve anlaşılmayan noktaları öğretmene soru sorarak öğrenme açısından en yüksek ortalama altıncı, en düşük ortalama sekizinci sınıflara aittir. Seçici not alma açısından en düşük ortalama yedinci sınıfların, en yüksek ortalama ise sekizinci sınıflarındır. Dinleme etkinliklerinde altıncı sınıf öğrencileri, yedinci ve sekizinci sınıflara göre daha etkindir. Sosyo-ekonomik açıdan altı maddede anlamlı farklılık oluşurken diğer maddelerde gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Öğrencilerin bir bölümü kendi, bir bölümü de öğretmenin cümleleriyle not almaktadır. Öğretmenle kurulan karşılıklı etkileşim öğrencilerin dinleme etkinliklerine olan ilgilerini geliştirmektedir. İlgi alanlarına giren ve kendileri için faydalı olacağını düşündükleri konularda öğrenciler daha istekli dinlemektedirler. Dinleme etkinliklerinde başarılı olan öğrencilerin diğer beceri alanlarında da aynı başarıyı gösterdileri tespit edilmiştir. Dinleme stratejilerini kullanan öğrencilerin başarılı olduğu belirlenmiştir.

Çelikbaş (2010), çalışmasında ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin anlama/dinleme stratejilerini kullanımı ile dinlediğini anlama düzeyi arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. Dinleme eğitimi alan öğrencilerin dinleme becerilerinin gelişeceği sonucuna ulaşmıştır. Uygulamalar sırasında öğrenciler müzik, oyun, drama, yarışma gibi tekniklerin kullanıldığı etkinliklere katılmaya istekli olmuşlardır. Bu etkinliklere katılmaktan zevk almışlardır.

Çelebi (2008), çalışmasında ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin olay ve düşünce yazılarına göre dinleme becerilerini değerlendirmiştir. Öğrencilerin, olay yazılarını düşünce yazılarına göre daha iyi dinleyip anladıkları araştırmanın sonucunda ortaya konmuştur.

Yılmaz (2007), Türkçe öğretiminde dinleme becerisini geliştirmeye yönelik önerilen etkinliklerin değerlendirilmesi üzerine bir çalışma yapmıştır. Deney grubuna hazırlanan etkinlikler uygulanmış, kontrol grubuna ise dinleme çalışması geleneksel biçimde

yapılmıştır. Yapılan çalışmayla dinleme becerisinin düzeye uygun etkinliklerle gelişebileceği belirlenmiştir. Öğrenciyi sürece katan etkinliklerle dinlemenin geliştiği ve başarılı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür.

Aras (2004), çalışmasında ilköğretimde dinleme anlama becerisinin geliştirilmesi konusu üzerinde durmuştur. İlköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin okuduğunu ve dinlediğini anlama düzeyleri ve bunlara etki eden hususları belirlemeyi amaçlayan araştırmada betimleyici, ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. Çalışmada farklı sosyo-ekonomik çevrelerdeki okullardan ilköğretim öğrencilerinin okuma ve dinlediğini anlama düzeyleri değişik metin türleriyle ölçülmüştür. Yapılan uygulamalarla öğrencilerin dinleme becerilerinin anlamlı bir biçimde geliştiği ortaya çıkmıştır. Başarıyla sosyo-ekonomik şartlar arasında ilişki olduğu görülmüştür. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki okul 6, 7, ve 8. sınıfların tamamında en yüksek başarı ortalamasını tutturmuştur. Orta sosyo-ekonomik seviyedeki okul ikinci, düşük sosyo-ekonomik seviyedeki okul ise sonuncudur. Başarı ortalamalarına baktığımızda da 8. sınıfların 7 ve 6. sınıflara göre, 7. sınıfların da 6. sınıflara göre daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Bu durum yaşları, aldıkları eğitim ve öğretimleri doğrultusunda öğrencilerin dil becerilerinin geliştiğini ortaya koymaktadır.

Kaplan (2004), ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin dinleme becerileri üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonucuna göre yapılan etkinlikler dinleme becerilerini geliştirmiştir. Dinlenenenlerin kalıcılığını artırıp hatırlama düzeyini yükseltmiştir. Öğrencilerin, ilköğretim 5. sınıf sene sonu Türkçe dersi notlarıyla dinleme becerilerinin ilişkisine bakıldığında, ders notlarıyla dinleme becerileri puanlarının paralel olmadığı görülmüştür. 5. sınıf sene sonu Türkçe ders notu düşük olan öğrenciler de düzenli okunan metinlerle dinlediğini anlama becerisi açısından gelişme kaydetmiştir. Erkek öğrencilerin gelişimi kız öğrencilerden fazladır. Öğrencilerin ilk defa dinledikleri bir metni anlama seviyeleri, onlara düzenli olarak okunan metinlerle yükselmiştir.

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Tezin Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini ortaya koymaktır.

Araştırmada karşılaştırmalı modelden yararlanılmıştır. Araştırmacı, karşılaştırmalı modelde doğal ortam içerisinde incelemeler yapar. Bu nedenle bulguların geçerlik olasılığı yüksektir. Denemedeki sıkı kontrollerin neden olduğu yapay ortam yoktur. Bu tür araştırmaları önemli kılan, sonuçlar nedensel bir bağ güvencesi vermese de alınacak önlemlerle güçlüklerin azaltılabilme olasılığıdır. Çeşitli sınırlılıklarına rağmen karşılaştırmalı modelin yaygın bir uygulama alanı vardır. Deneme modellerinin kullanılamadığı durumlarda en iyi seçenektirler. Araştırmacı, karşılaştırma yolu ile ilişki çözümlemelerinde ve yorumlamalarında, değişkenlik çözümlemesi, t, kay kare gibi parametrik ve parametrik olmayan istatistiksel teknikleri bilmelidir (Karasar, 2012: 85-86).

3.2. Süreç

Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisinin ne seviyede olduğunu tespit etmeyi amaçlayan bu araştırmada, öncelikle alanla ilgili teorik bilgiler üzerinde durulmuş ve yapılabilecek etkinlikler üzerine incelemeler yapılmıştır.

5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların etkisinin ne düzeyde olduğunu ortaya koyabilmek için yapılacak etkinliklerde yararlanılacak metinler belirlenmiştir. Belirlenen 8 farklı metin içerisinden 4 tanesi seçilmiş ve etkinliklerde kullanılmıştır. Bu metinlerden ikisi öyküleyici, ikisi de bilgilendirici metindir. Metinler seçildikten sonra bu metinlerle ilgili soru havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan sorular bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme soruları olarak sınıflandırılmıştır. Öğrencilerin dinlediğini anlama beceri düzeyini ölçebilmek amacıyla her metin için 2 bilgi, 2 çıkarım, 2 de eleştirel düşünme sorusundan oluşan toplam 6 soru hazırlanmıştır. Etkinlik, soruların dinleme metinlerinin ikisinden önce (1 öyküleyici ve 1

bilgilendirici) ve dinleme metinlerinin ikisinden sonra (1 öyküleyici ve 1 bilgilendirici) dağıtılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Soruların sonradan dağıtıldığı metinlerle ilgili çalışmada öğrencilerin not almalarına izin verilmiştir. Dinleme metinleri araştırmacı tarafından okunmuştur. Verilen cevaplar oluşturulan cevap anahtarları doğrultusunda değerlendirilmiş ve sonuçlar üzerinde analizler yapılmıştır.

Çalışma sürecinde ilk etkinlik "Mavi Top" adlı öyküleyici metinle gerçekleştirilmiştir. Sorular dinleme metninden önce dağıtılmıştır. İkinci etkinlik "Baş Aşağı Fareler" adlı öyküleyici metinle yapılmıştır. Sorular dinleme metninden sonra dağıtılmıştır. Öğrencilerin metni dinlerken not tutmalarına izin verilmiştir. Üçüncü etkinlikte "Bir Kelaynak Anlatıyor" adlı bilgilendirici metinden yararlanılmıştır. Sorular metinden önce dağıtılmıştır. "Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" adlı bilgilendirici metinle yapılan çalışma da dördüncü etkinliktir. Sorular metinden sonra dağıtılmıştır. Öğrencilerin metni dinlerken not tutmalarına izin verilmiştir.

3.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'un Ümraniye ilçesine bağlı Yukarı Dudullu 75. Yıl Ortaokulu 5/B ve 5/G sınıfı öğrencileri oluşturmaktadır.

Çalışmaya dahil olan katılımcıların özellikleri aşağıda betimlenmektedir. Tablo 3.1'de araştırmaya dahil olan katılımcılara ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 3.1. Çalışma Grubuna İlişkin İstatistikler

Şube	Cinsiyet	n	%
B	Kız	20	55,6
	Erkek	16	44,4
	Toplam	36	100,0
G	Kız	11	34,4
	Erkek	21	65,6
	Toplam	32	100,0

Çalışmaya 5. sınıfta öğrenim gören iki farklı şube öğrencileri dahil olmuştur. B ve G şubeleri araştırmanın gerçekleştirildiği ortaokuldaki 5. sınıf şubeleri arasından rastgele seçilmiştir. B şubesinde 20 kız (% 55,6) ve 16 erkek (% 44,4) öğrenci öğrenim görmekte, G şubesinde ise 11 kız (% 34,4) ve 21 erkek (% 65,6) öğrenci öğrenim görmekte ve

çalışmaya katılmaktadırlar. B şubesi 36 öğrenci, G şubesi 32 öğrenci ile araştırmaya katkı sağlamaktadırlar.

3.4. Veri Toplama Araçları

5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların etkisinin ne düzeyde olduğunu ortaya koyabilmek için yapılan araştırmada, veri toplamak amacıyla 2 öyküleyici, 2 de bilgilendirici metin belirlenmiştir. Metinlerle ilgili altışar soruluk dinlediğini anlama ölçeği hazırlanmıştır.

Farklı özellikler göstermeleri bakımından metinler, öyküleyici ve bilgilendirici olarak seçilmişlerdir. Öncelikle 8 farklı metin belirlenmiştir. Bu metinler içerisinden 2 öyküleyici 2 de bilgilendirici olmak üzere 4 tanesi seçilmiş ve etkinliklerde kullanılmıştır.

Metinler seçildikten sonra bu metinlerle ilgili soruların yer aldığı bir havuz oluşturulmuştur. Oluşturulan sorular bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme soruları olarak sınıflandırılmıştır. Öğrencilerin dinlediğini anlama beceri düzeyini ölçebilmek amacıyla her metin için 2 bilgi, 2 çıkarım, 2 de eleştirel düşünme sorusundan oluşan toplam 6 soru hazırlanmıştır. Bilgi soruları, metinde anlatılanların, yorum ve açıklama yapmaya gerek duymadan, metinde yer aldığı haliyle anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etme amacını taşır. Verilecek yanıtlar doğrudan metindeki bilgiler kullanılarak ifade edilir. Çıkarım sorularında metne ilişkin yorumlar yapılır. Açıkça belirtilmemiş bilgi ve düşünceleri bularak veya metinde ele alınan çeşitli bilgi ve düşünceler arasında ilişkiler kurarak sonuçlara ulaşılır. Eleştirel düşünme soruları ise metinde doğrudan belirtilen veya çıkarımlarla ortaya çıkan anlamları; gerçek dünya bilgisiyle, toplumun değer yargılarıyla, diğer metinlerle karşılaştırarak değerlendirmeyi ve çeşitli sonuçlara ulaşmayı amaçlar (MEB, 2012: 10-11). Bilgi sorularında yorumlamaya ihtiyaç duyulmaz. Yanıtlar metinde belirtilmiştir. Çıkarım sorularında bilgi ve düşünceler arasında ilişkiler kurulması gerekir. Cevaplar metinde doğrudan bulunmaz. Eleştirel düşünme sorularında sorgulamalar yapılır ve çeşitli sonuçlara varılır. Algılardan, sahip olunan bilgilerden hareketle çıkarımlar yapılır ve sonuçlara ulaşılır.

Etkinlik, soruların dinleme metinlerinin ikisinden önce (1 öyküleyici ve 1 bilgilendirici) ve dinleme metinlerinin ikisinden sonra (1 öyküleyici ve 1 bilgilendirici) dağıtılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Verilen cevaplar oluşturulan cevap anahtarları doğrultusunda değerlendirilmiş ve sonuçlar üzerinde analizler yapılmıştır. Metinler

seçilirken, sorular oluşturulurken ve cevap anahtarları hazırlanırken uzman görüşlerinden yararlanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini ölçmek için çalışmada, 2 bilgilendirici, 2 öyküleyici olmak üzere 4 farklı metin kullanılmış ve öğrencilerden dağıtılan soruları cevaplamaları istenmiştir.

Metinden önce ve metinden sonra verilen sorularla cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Bu aşamada her bir metne ilişkin bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme soruları sorulmuştur.

Sorulara verilen cevapların puanlanmasında Tablo 3.2'de belirtilen yaklaşım uygulanmıştır.

Tablo 3.2. Metinlere İlişkin Sorulara Verilen Cevapların Puanlanması

Soru Türleri		Puanlar		
Bilgi Soruları	Puan Aralığı	0	-	2
	Değerlendirme	Yanlış	-	Doğru
Çıkarım Soruları	Puan Aralığı	0	1	2
	Değerlendirme	Yanlış	Kısmen Doğru	Doğru
Eleştirel Düşünme Soruları	Puan Aralığı	0	1	2
	Değerlendirme	Yanlış	Kısmen Doğru	Doğru

Öğrencilerin verdikleri cevaplar değerlendirilirken, yanlış cevaplarına puan verilmemekte ve bu cevaplar 0 olarak kodlanmaktadır. Bilgi sorularında doğru ve yanlış cevapların dışında herhangi bir seçeneğin olmaması nedeniyle ve her soru türünde karşılaştırmalı analiz yapılabilmesi için doğru cevaplar 2 olarak kodlanmıştır. Çıkarım ve eleştirel düşünme sorularında da doğru cevaplar 2 olarak kodlanmış; bu sorulara yaklaşık çözüm getirme imkanı olması nedeni ile kısmen doğru seçeneği oluşturulmuş ve bu cevaba da 1 puanı verilerek kodlaması gerçekleştirilmiştir.

Soruların içeriğinin oluşturulduğu, kodlamaların yapıldığı metinler ve nitelikleri şu şekildedir:

- Mavi Top: Öyküleyici metindir. Sorular metinden önce verilmiştir.
- Baş Aşağı Fareler: Öyküleyici metindir. Sorular metinden sonra verilmiştir.

- Bir Kelaynak Anlatıyor: Bilgilendirici metindir. Sorular metinden önce verilmiştir.
- Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?: Bilgilendirici metindir. Sorular metinden sonra verilmiştir.

Araştırmada gerçekleştirilen analizler yukarıda belirtilen metinler ve özelliklerine göre hesaplanmıştır.

Çalışmada toplanan verilerin analizi için öncelikle öğrenciler tarafından verilen cevapların puanlaması işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, kodlama güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği;

Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) güvenirlik formülü kullanılmıştır.

Araştırmacının yaptığı ön uygulamanın değerlendirilmesi sonucunda kodlamaların güvenirliği yüzde (%) 77 olarak hesaplanmış ve kodlama güvenilirliği kabul edilmiştir. Güvenirlik hesaplarının yüzde 70'in üzerinde çıkması güvenilirlik için ölçüt olarak alınmaktadır (Miles ve Huberman, 1994).

Çalışmada verilerin analizinde dağılımın normal olmaması nedeni (skewness, kurtosis ve histogram eğrilerine bakılmıştır) ile parametrik olmayan testlerin kullanımına karar verilmiştir. Öğrencilerin farklı metin türlerine ilişkin verdikleri cevapların betimlenmesinde frekans ve yüzde, soru türleri arasındaki farklılığın analizinde Friedman Testi, cinsiyet değişkenini göre farklılığın analizinde Mann Whitney U testi sonuçlarına bakılmıştır. Anlamlılık düzeyi için yüzde 5 hata payı ve sigma değerinin 0,05'ten ($p<,05$) küçük olması dikkate alınmıştır.

BÖLÜM IV
BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu aşamasında, araştırma problemi ve alt problemlerine ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

4.1. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin dinleme öncesi verilen sorulara ilişkin dinlediklerini anlama düzeyleri betimlenmektedir. Bu anlamda, öyküleyici ve bilgilendirici metinlere yönelik uygulamadan önce verilen soruların, öğrencilerin bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularına verdikleri cevaplara yönelik etkileri incelenmektedir.

4.1.1. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Öyküleyici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin öyküleyici dinleme metni olarak seçilen "Mavi Top" isimli metne yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri, dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Tablo 4.1. Öyküleyici Metinde (Mavi Top) Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar

Soru Türü	Cevaplar	Soru 1		Soru 2	
		f	%	f	%
Bilgi Soruları	Yanlış	0	,0	21	30,9
	Doğru	68	100,0	47	69,1
Çıkarım Soruları	Yanlış	18	26,5	22	32,4
	Kısmen Doğru	1	1,5	0	,0
	Doğru	49	72,0	46	67,6
Eleştirel Düşünme Soruları	Yanlış	8	11,8	15	22,1
	Kısmen Doğru	23	33,8	8	11,8
	Doğru	37	54,4	45	66,2

Tablo 4.1'de öğrencilerin "Mavi Top" isimli öyküleyici metne ilişkin dinleme öncesi verilen sorulara yönelik cevaplarına bakıldığında:

Bilgi sorularında, birinci soruya öğrencilerin hepsi (% 100) doğru cevap verirken; ikinci soruya 21 öğrencinin (% 30,9) yanlış, 47 öğrencinin (% 69,1) ise doğru cevap verdikleri görülmektedir.

Çıkarım sorularında, birinci soruya 18 öğrenci (% 26,5) yanlış, 1 öğrenci (% 1,5) kısmen doğru, 49 öğrenci (% 72,0) doğru cevap vermekte; ikinci soruya ise 22 öğrenci (% 32,4) yanlış, 46 öğrenci (% 67,6) doğru cevap vermektedir.

Eleştirel düşünme sorularında, birinci soruya 8 öğrenci (% 11,8) yanlış, 23 öğrenci (% 33,8) kısmen doğru, 37 öğrenci (% 54,4) doğru cevap vermekte; ikinci soruya ise 15 öğrenci (% 22,1) yanlış, 8 öğrenci (% 11,8) kısmen doğru ve 45 öğrenci (% 66,2) doğru cevap vermektedir.

Öğrencilerin cevapları değerlendirildiğinde, dinleme öncesi verilen sorularla ilgili sonucun öyküleyici metinlerde başarılı olarak yorumlanabileceği görülmektedir. Fakat öğrencilerin 3 farklı soru türünden hangisinde başarılı olduklarının incelenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Tablo 4.2. Öyküleyici Metinde (Mavi Top) Dinleme Öncesi Verilen Sorularla İlgili Sonuçların Karşılaştırılması

		Soru 1	Soru 2	Ortalama
Sıra Ortalamaları	Bilgi Sorusu	2,37	2,01	2,24
	Çıkarım Sorusu	1,86	1,99	1,90
	Eleştirel Düşünme Sorusu	1,77	2,01	1,86
Friedman Testi Sonuçları	N	68	68	68
	Chi-Square	32,667	,055	9,652
	df	2	2	2
	Asymp. Sig.	,000*	,973	,008*

*p<,05

Tablo 4.2 incelendiğinde öğrencilerin "Mavi Top" isimli öyküleyici metne ilişkin dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte, birinci soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında, bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusundan aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir (χ^2=32,667; p<,05). Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin birinci sorudaki başarı sıralamaları bilgi sorusu, çıkarım sorusu, eleştirel düşünme sorusu olarak yer almaktadır.

Öğrencilerin ikinci soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir (χ^2=,055; p>,05).

"Mavi Top" metnine ilişkin gerçekleştirilen etkinliğe yönelik sorulan iki sorunun ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (χ^2= 9,652; p<,05). Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusu olarak bir sıralama izlemektedir.

Genel anlamda dinleme öncesi verilen sorularla yapılan öyküleyici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bilgi sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, çıkarım sorularına yönelik başarıları da eleştirel düşünme sorularına göre daha yüksektir. Fakat her üç soru türünde de öğrenciler başarılıdırlar.

4.1.2. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Bilgilendirici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin bilgilendirici dinleme metni olarak seçilen "Bir Kelaynak Anlatıyor" isimli metne yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri, dinleme öncesi verilen sorularla yapılan etkinlikte karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Tablo 4.3. Bilgilendirici Metinde (Bir Kelaynak Anlatıyor) Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar

Soru Türü	Cevaplar	Soru 1		Soru 2	
		f	%	f	%
Bilgi Soruları	Yanlış	5	7,4	9	13,2
	Doğru	63	92,6	59	86,8
Çıkarım Soruları	Yanlış	14	20,6	16	23,5
	Kısmen Doğru	8	11,8	2	2,9
	Doğru	46	67,6	50	73,5
Eleştirel Düşünme Soruları	Yanlış	11	16,2	14	20,6
	Kısmen Doğru	1	1,5	5	7,4
	Doğru	56	82,3	49	72,0

Tablo 4.3'te öğrencilerin "Bir Kelaynak Anlatıyor" isimli bilgilendirici metne ilişkin dinleme öncesi verilen sorulara yönelik cevaplarına bakıldığında:

Bilgi sorularında, birinci soruya 5 öğrenci yanlış (% 7,4), 63 öğrenci (% 92,6) doğru cevap verirken; ikinci soruya 9 öğrencinin (% 13,2) yanlış, 59 öğrencinin (% 86,8) ise doğru cevap verdikleri görülmektedir.

Çıkarım sorularında, birinci soruya 14 öğrenci (% 20,6) yanlış, 8 öğrenci (% 11,8) kısmen doğru, 46 öğrenci (% 67,6) doğru cevap vermekte; ikinci soruya ise 16 öğrenci (% 23,5) yanlış, 2 öğrenci (% 2,9) kısmen doğru ve 50 öğrenci (% 73,5) doğru cevap vermektedir.

Eleştirel düşünme sorularında, birinci soruya 11 öğrenci (% 16,2) yanlış, 1 öğrenci (% 1,5) kısmen doğru, 56 öğrenci (% 82,3) doğru cevap vermekte; ikinci soruya ise 14 öğrenci (% 20,6) yanlış, 5 öğrenci (% 7,4) kısmen doğru ve 49 öğrenci (% 72,0) doğru cevap vermektedir.

Öğrencilerin cevapları değerlendirildiğinde, dinleme öncesi verilen sorularla ilgili sonucun bilgilendirici metinlerde başarılı olarak yorumlanabileceği görülmektedir. Bu başarının üç farklı soru türünde farklılaşıp farklılaşmadığı aşağıda incelenmektedir.

Tablo 4.4. Bilgilendirici Metinde (Bir Kelaynak Anlatıyor) Dinleme Öncesi Verilen Sorularla İlgili Sonuçların Karşılaştırılması

		Soru 1	Soru 2	Ortalama
Sıra Ortalamaları	Bilgi Sorusu	2,16	2,13	2,23
	Çıkarım Sorusu	1,82	1,92	1,80
	Eleştirel Düşünme Sorusu	2,02	1,96	1,97
Friedman Testi Sonuçları	N	68	68	68
	Chi-Square	12,152	5,506	13,328
	df	2	2	2
	Asymp. Sig.	,002*	,064	,001*

*p<,05

Tablo 4.4'e bakıldığında öğrencilerin "Bir Kelaynak Anlatıyor" isimli bilgilendirici metne ilişkin dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte, birinci soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında, bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusundan aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir (χ^2=12,152; p<,05). Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin birinci sorudaki başarı sıralamaları bilgi sorusu, eleştirel düşünme sorusu, çıkarım sorusu olarak yer almaktadır.

Öğrencilerin ikinci soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir (χ^2= 5,506; p>,05). Öğrencilerin ikinci soruda üç farklı soru türüne ilişkin puanları birbirine yakındır.

"Bir Kelaynak Anlatıyor" bilgilendirici metnine ilişkin gerçekleştirilen etkinliğe yönelik sorulan iki sorunun ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (χ^2= 13,328; p<,05). Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları bilgi sorusu, eleştirel düşünme sorusu, çıkarım sorusu olarak bir sıralama izlemektedir.

Genel anlamda dinleme öncesi verilen sorularla yapılan bilgilendirici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bilgi sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, eleştirel düşünme sorularına yönelik başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Fakat her üç soru türünde de öğrenciler başarılıdırlar.

Dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte göze çarpan ayrıntı, bilgi soruları haricinde, öyküleyici metin çalışmalarında çıkarım sorusundaki başarı, eleştirel düşünme sorusuna göre öndeyken; bilgilendirici metinde eleştirel düşünme sorusundaki başarı, çıkarım sorusuna göre daha öndedir.

4.2. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin dinleme sonrası verilen sorulara yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri betimlenmektedir. Öyküleyici ve bilgilendirici metinlere ilişkin uygulamalarda öğrencilere herhangi bir ön bilgi verilmemekte, metin okunurken öğrencilerin önemli gördükleri yerleri not almalarına izin verilmekte ve metnin dinlenmesinden sonra sorular yöneltilmektedir. Dinleme sonrasında verilen soruların öğrencilerin bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularına verdikleri cevaplara yönelik etkileri incelenmektedir.

4.2.1. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Öyküleyici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin öyküleyici dinleme metni olarak seçilen "Baş Aşağı Fareler" isimli metne yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri, dinleme sonrasında verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Tablo 4.5. Öyküleyici Metinde (Baş Aşağı Fareler) Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar

Soru Türü	Cevaplar	Soru 1		Soru 2	
		f	%	f	%
Bilgi Soruları	Yanlış	18	26,5	10	14,7
	Doğru	50	73,5	58	85,3
Çıkarım Soruları	Yanlış	28	41,2	11	16,2
	Kısmen Doğru	0	,0	0	,0
	Doğru	40	58,8	57	83,8
Eleştirel Düşünme Soruları	Yanlış	2	2,9	16	23,5
	Kısmen Doğru	1	1,5	0	,0
	Doğru	65	95,6	52	76,5

Tablo 4.5'te öğrencilerin "Baş Aşağı Fareler" isimli öyküleyici metne ilişkin dinleme sonrası verilen sorulara yönelik cevaplarına bakıldığında:

Bilgi sorularında, birinci soruya 18 öğrenci (% 26,5) yanlış, 50 öğrenci (% 73,5) doğru cevap verirken; ikinci soruya ise 10 öğrencinin (% 14,7) yanlış, 58 öğrencinin (% 85,3) ise doğru cevap verdikleri görülmektedir.

Çıkarım sorularında, birinci soruya 28 öğrenci (% 41,2) yanlış, 40 öğrenci (% 58,8) doğru cevap vermekte; ikinci soruya ise 11 öğrenci (% 16,2) yanlış, 57 öğrenci (% 83,8) doğru cevap vermektedir.

Eleştirel düşünme sorularında, birinci soruya 2 öğrenci (% 2,9) yanlış, 1 öğrenci (% 1,5) kısmen doğru, 65 öğrenci (% 95,6) doğru cevap vermekte; ikinci soruya ise 16 öğrenci (% 23,5) yanlış, 52 öğrenci (% 76,5) doğru cevap vermektedir.

Öğrencilerin cevapları değerlendirildiğinde, dinleme sonrası verilen sorularla ilgili sonucun öyküleyici metinlerde başarılı olarak yorumlanabileceği görülmektedir. Eleştirel düşünme sorularında bu başarının daha öne çıktığı dikkati çekmektedir. Bu ayrıntının istatistiki olarak incelenmesine ihtiyaç bulunmakta ve aşağıda bu analiz sunulmaktadır.

Tablo 4.6. Öyküleyici Metinde (Baş Aşağı Fareler) Dinleme Sonrası Verilen Sorularla İlgili Sonuçların Karşılaştırılması

		Soru 1	Soru 2	Ortalama
Sıra Ortalamaları	Bilgi Sorusu	1,96	2,05	2,01
	Çıkarım Sorusu	1,74	2,03	1,82
	Eleştirel Düşünme Sorusu	2,29	1,92	2,16
Friedman Testi Sonuçları	N	68	68	68
	Chi-Square	26,389	2,696	8,444
	df	2	2	2
	Asymp. Sig.	,000*	,260	,015*

*p<,05

Tablo 4.6 incelendiğinde öğrencilerin "Baş Aşağı Fareler" isimli öyküleyici metne ilişkin dinleme sonrası verilen sorularla yapılan etkinlikte, birinci soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında, bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorularından aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir (χ^2=26,389; p<,05). Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin birinci sorudaki başarı sıralamaları eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu olarak yer almaktadır.

Öğrencilerin ikinci soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir (χ^2= 2,696; p>,05). Öğrencilerin aldıkları puanlar üç farklı soru türünde de birbirine yakındır.

"Baş Aşağı Fareler" öyküleyici metnine ilişkin gerçekleştirilen etkinliğe yönelik sorulan iki sorunun ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (χ^2= 8,444; p<,05). Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu olarak bir sıralama izlemektedir.

Genel anlamda dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen öyküleyici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, bilgi sorularına yönelik başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Bu anlamda bu farklılığın incelenmesi önemlidir. Fakat her üç soru türünde de öğrenciler başarılıdırlar.

4.2.2. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Bilgilendirici Metinlerde Dinlediklerini Anlama Düzeyleri

Öğrencilerin bilgilendirici dinleme metni olarak seçilen "Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" isimli metne yönelik dinlediklerini anlama düzeyleri dinleme sonrası verilen sorularla yapılan etkinlikte karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Tablo 4.7. Bilgilendirici Metinde (Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?) Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Sonuçlar

Soru Türü	Cevaplar	Soru 1		Soru 2	
		f	%	f	%
Bilgi Soruları	Yanlış	17	25,0	20	29,4
	Doğru	51	75,0	48	70,6
Çıkarım Soruları	Yanlış	33	48,5	26	38,2
	Kısmen Doğru	2	2,9	1	1,5
	Doğru	33	48,5	41	60,3
Eleştirel Düşünme Soruları	Yanlış	10	14,7	4	5,9
	Kısmen Doğru	16	23,5	0	,0
	Doğru	42	61,8	64	94,1

Tablo 4.7'de öğrencilerin "Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" isimli bilgilendirici metne ilişkin dinleme sonrası verilen sorulara yönelik cevaplarına bakıldığında:

Bilgi sorularında, birinci soruya 17 öğrenci yanlış (% 25,0), 51 öğrenci (% 75,0) doğru cevap verirken; ikinci soruya 20 öğrencinin (% 29,4) yanlış, 48 öğrencinin (% 70,6) ise doğru cevap verdikleri görülmektedir.

Çıkarım sorularında, birinci soruya 33 öğrenci (% 48,5) yanlış, 2 öğrenci (% 3,0) kısmen doğru, 33 öğrenci (% 48,5) doğru cevap vermekte; ikinci soruya ise 26 öğrenci (% 38,2) yanlış, 1 öğrenci (% 1,5) kısmen doğru ve 41 öğrenci (% 60,3) doğru cevap vermektedir.

Eleştirel düşünme sorularında, birinci soruya 10 öğrenci (% 14,7) yanlış, 16 öğrenci (% 23,5) kısmen doğru, 42 öğrenci (% 61,8) doğru cevap vermekte; ikinci soruya ise 4 öğrenci (% 5,9) yanlış ve 64 öğrenci (% 94,1) doğru cevap vermektedir.

Öğrencilerin cevapları değerlendirildiğinde, dinleme sonrası verilen sorularla ilgili sonucun bilgilendirici metinlerde başarılı olarak yorumlanabileceği; fakat bu başarının diğer metinlere göre biraz daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir (Bu karşılaştırma sonraki alt amaçta yapılacaktır). Öyküleyici metinde olduğu gibi burada da eleştirel düşünme sorularına yönelik puanların diğerlerine göre yüksekliği göze çarpmaktadır. Puanların üç farklı soru türünde farklılaşıp farklılaşmadığı aşağıda incelenmektedir.

Tablo 4.8. Bilgilendirici Metinde (Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?) Dinleme Sonrası Verilen Sorularla İlgili Sonuçların Karşılaştırılması

		Soru 1	Soru 2	Ortalama
Sıra Ortalamaları	Bilgi Sorusu	2,17	1,93	2,06
	Çıkarım Sorusu	1,76	1,78	1,62
	Eleştirel Düşünme Sorusu	2,07	2,29	2,32
Friedman Testi Sonuçları	N	68	68	68
	Chi-Square	13,215	22,541	26,427
	df	2	2	2
	Asymp. Sig.	,001*	,000*	,000*

*p<,05

Tablo 4.8'e bakıldığında öğrencilerin "Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" isimli bilgilendirici metne ilişkin dinleme sonrası verilen sorularla yapılan etkinlikte, birinci soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında, bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusundan aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir (χ^2=13,215; p<,05). Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin birinci sorudaki başarı sıralamaları bilgi sorusu, eleştirel düşünme sorusu, çıkarım sorusu olarak yer almaktadır.

Öğrencilerin ikinci soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (χ^2= 22,541; p<,05). Sıra ortalamalarına göre, eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu sıralaması belirlenmektedir.

"Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" bilgilendirici metnine ilişkin gerçekleştirilen etkinliğe yönelik sorulan iki sorunun ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (χ^2= 26,427; p<,05). Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu olarak bir sıralama izlemektedir.

Genel anlamda dinleme sonrası verilen sorularla yapılan bilgilendirici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin birinci soru hariç, eleştirel düşünme sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, bilgi sorularına yönelik başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Birinci soruda bilgi sorusuna yönelik başarıları, eleştirel düşünme sorusunun önüne geçmektedir. Fakat her üç soru türünde de öğrenciler başarılıdırlar.

Dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte göze çarpan ayrıntı şudur: Dinleme öncesi verilen sorularla yapılan etkinlikte bilgi sorularındaki başarı dikkati çekerken, burada eleştirel düşünme sorularındaki başarı dikkati çekmektedir.

4.3. Dinleme Öncesi Verilen Sorular ile Dinleme Sonrası Verilen Soruların Öğrencilerin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri Açısından İncelenmesi

Çalışmanın bu aşamasında dinleme öncesi verilen sorular ile dinleme sonrası verilen soruların öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyleri açısından bir farklılık oluşturup oluşturmadığı incelenmektedir. Analizlerde her metne ilişkin üç farklı soru türünün ortalama puanları üzerinden yordamalar yapılmaktadır.

Tablo 4.9. Dinleme Öncesi Verilen Sorular ile Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Sonuçların Karşılaştırılması

			Bilgi Sorusu	Çıkarım Sorusu	Eleştirel Düşünme Sorusu
Sıra Ortalamaları	Dinleme Öncesi Verilen Sorular-Öyküleyici	Mavi Top	2,57	2,58	2,15
	Dinleme Sonrası Verilen Sorular-Öyküleyici	Baş Aşağı Fareler	2,43	2,65	2,76
	Dinleme Öncesi Verilen Sorular-Bilgilendirici	Bir Kelaynak Anlatıyor	2,77	2,70	2,49
	Dinleme Sonrası Verilen Sorular-Bilgilendirici	Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?	2,23	2,07	2,61
Friedman Testi Sonuçları		N	68	68	68
		Chi-Square	13,467	16,085	13,079
		Df	3	3	3
		Asymp. Sig.	,004*	,001*	,004*

*p<,05

Tablo 4.9'da öğrencilerin bilgi sorularına ilişkin dinlediğini anlama düzeylerine bakıldığında, dört farklı metne ilişkin bilgi soruları puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir (χ^2=13,467; p<,05). Bu sonuç önemlidir. Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin bilgi sorularındaki başarılarında dinleme öncesi verilen soruların, dinleme sonrası verilen sorulara göre daha etkili olduğu görülmektedir. Dinleme öncesi verilen sorularda bilgilendirici metin, öyküleyici metne göre daha etkilidir. Dinleme sonrası verilen sorularda ise öyküleyici metin, bilgilendirici metine göre daha etkilidir. Sıralamaya konulduğunda dinleme öncesi verilen sorular-bilgilendirici, dinleme öncesi verilen sorular-öyküleyici, dinleme sonrası verilen sorular-öyküleyici, dinleme sonrası verilen sorular-bilgilendirici başarı sıralaması oluşmaktadır.

Öğrencilerin çıkarım sorularına ilişkin dinlediğini anlama düzeylerinde de dört farklı metne ilişkin çıkarım soruları puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir (χ^2=16,085; p<,05). Sıra ortalamalarına bakıldığında dinleme öncesi verilen sorular-bilgilendirici, dinleme sonrası verilen sorular-öyküleyici, dinleme öncesi verilen sorular-öyküleyici, dinleme sonrası verilen sorular-bilgilendirici başarı sıralaması dikkati çekmektedir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme sorularına ilişkin dinlediğini anlama düzeylerinde de dört farklı metne ilişkin eleştirel düşünme soruları puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir (χ^2=13,079; p<,05). Buradaki sıralama çok dikkat çekicidir. Öğrencilerin eleştirel düşünme sorularındaki başarılarında, dinleme sonrası verilen sorular daha etkili olmuştur. Dinleme sonrası verilen sorularda öyküleyici metinler, bilgilendirici metinlere göre daha etkilidirler. Sıra ortalamalarına göre dinleme sonrası verilen sorular-öyküleyici, dinleme sonrası verilen sorular-bilgilendirici, dinleme öncesi verilen sorular-bilgilendirici, dinleme öncesi verilen sorular-öyküleyici sıralaması oluşmaktadır.

Öğrencilerin dinlediğini anlama düzeylerinde üç farklı soru türünde farklı dinleme etkinliklerinin etkili olduğu görülmektedir.

4.4. Dinleme Öncesi Verilen Sorular ile Dinleme Sonrası Verilen Soruların Öğrencilerin Dinlediklerini Anlama Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Çalışmanın bu aşamasında, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyleri üzerindeki etkisinde cinsiyet değişkeninin bir etkisinin olup olmadığı ortalama puanlara göre incelenmektedir.

Tablo 4.10. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara Yönelik Dinlediklerini Anlama Durumları– Cinsiyet Değişkenlerine İlişkin İstatistikler

	Metinler	Cinsiyet	n	Mean Rank	Sum of Ranks
Dinleme Öncesi Verilen Sorular	Mavi Top-Bilgi Sorusu	Kız	31	35,13	1089,00
		Erkek	37	33,97	1257,00
		Toplam	68		
	Mavi Top-Çıkarım Sorusu	Kız	31	34,61	1073,00
		Erkek	37	34,41	1273,00
		Toplam	68		
	Mavi Top-Eleştirel Düşünme Sorusu	Kız	31	38,32	1188,00
		Erkek	37	31,30	1158,00
		Toplam	68		
	Bir Kelaynak Anlatıyor-Bilgi Sorusu	Kız	31	32,66	1012,50
		Erkek	37	36,04	1333,50
		Toplam	68		
	Bir Kelaynak Anlatıyor-Çıkarım Sorusu	Kız	31	35,05	1086,50
		Erkek	37	34,04	1259,50
		Toplam	68		
	Bir Kelaynak Anlatıyor-Eleştirel Düşünme Sorusu	Kız	31	35,39	1097,00
		Erkek	37	33,76	1249,00
		Toplam	68		

Tablo 4.11. Öğrencilerin Dinleme Öncesi Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Durumlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından Farklılaşması Mann-Whitney U Testi Sonuçları (a)

	Mavi Top-Bilgi Sorusu	Mavi Top-Çıkarım Sorusu	Mavi Top-Eleştirel Düşünme Sorusu	Bir Kelaynak Anlatıyor-Bilgi Sorusu	Bir Kelaynak Anlatıyor-Çıkarım Sorusu	Bir Kelaynak Anlatıyor-Eleştirel Düşünme Sorusu
Mann-Whitney U	554,000	570,000	455,000	516,500	556,500	546,000
Wilcoxon W	1257,000	1273,000	1158,000	1012,500	1259,500	1249,000
Z	-,300	-,048	-1,542	-1,060	-,234	-,391
Asymp. Sig. (2-tailed)	,764	,961	,123	,289	,815	,696

a Grouping Variable: Cinsiyet

*P<.05

Tablo 4.11'de öğrencilerin dinleme öncesi verilen sorulara yönelik dinlediklerini anlama durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmasına bakıldığında, "Mavi Top" – bilgi sorusu (U=554,0; p>.05), "Mavi Top" – çıkarım sorusu (U=570,0; p>.05), "Mavi Top" – eleştirel düşünme sorusu (U=455,0; p>.05), "Bir Kelaynak Anlatıyor" – bilgi sorusu (U=516,5; p>.05), "Bir Kelaynak Anlatıyor" – çıkarım sorusu (U=556,5; p>.05), "Bir Kelaynak Anlatıyor" – eleştirel düşünme sorusu (U=546,0; p>.05) puanlarında cinsiyet değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin dinleme öncesi verilen sorularda dinlediklerini anlama puanları birbirleri ile çok yakındır.

Tablo 4.12. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara Yönelik Dinlediklerini Anlama Durumları–Cinsiyet Değişkenlerine İlişkin İstatistikler

	MetinlerCinsiyet		n	Mean Rank	Sum of Ranks
Dinleme Sonrası Verilen Sorular	Baş Aşağı Fareler-Bilgi Sorusu	Kız	31	36,08	1118,50
		Erkek	37	33,18	1227,50
		Toplam	68		
	Baş Aşağı Fareler - Çıkarım Sorusu	Kız	31	33,10	1026,00
		Erkek	37	35,68	1320,00
		Toplam	68		
	Baş Aşağı Fareler - Eleştirel Düşünme Sorusu	Kız	31	30,65	950,00
		Erkek	37	37,73	1396,00
		Toplam	68		
	Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?-Bilgi Sorusu	Kız	31	35,27	1093,50
		Erkek	37	33,85	1252,50
		Toplam	68		
	Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?-Çıkarım Sorusu	Kız	31	28,61	887,00
		Erkek	37	39,43	1459,00
		Toplam	68		
	Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?-Eleştirel Düşünme Sorusu	Kız	31	31,37	972,50
		Erkek	37	37,12	1373,50
		Toplam	68		

Tablo 4.13. Öğrencilerin Dinleme Sonrası Verilen Sorulara İlişkin Dinlediklerini Anlama Durumlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından Farklılaşması Mann-Whitney U Testi Sonuçları (a)

	Baş Aşağı Fareler - Bilgi Sorusu	Baş Aşağı Fareler - Çıkarım Sorusu	Baş Aşağı Fareler - Eleştirel Düşünme Sorusu	Dünyaya Doğru...- Bilgi Sorusu	Dünyaya Doğru...- Çıkarım Sorusu	Dünyaya Doğru...- Eleştirel Düşünme Sorusu
Mann-Whitney U	524,500	530,000	454,000	549,500	391,000	476,500
Wilcoxon W	1227,500	1026,000	950,000	1252,500	887,000	972,500
Z	-,733	-,604	-1,888	-,336	-2,385	-1,351
Asymp. Sig. (2-tailed)	,463	,546	,059	,737	,017*	,177

a Grouping Variable: Cinsiyet

*P<.05

Tablo 4.13'te öğrencilerin dinleme sonrası verilen sorulara yönelik dinlediklerini anlama durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmasına bakıldığında, "Baş Aşağı Fareler" – bilgi sorusu (U=524,5; p>.05), "Baş Aşağı Fareler" – çıkarım sorusu (U=530,0; p>.05), "Baş Aşağı Fareler" – eleştirel düşünme sorusu (U=454,0; p>.05), "Dünyaya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" – bilgi sorusu (U=549,5; p>.05), "Dünyaya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" – eleştirel düşünme sorusu (U=476,5; p>.05) puanlarında cinsiyet değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin yukarıda belirtilen metin ve soru türlerinde, dinleme sonrası verilen sorularda dinlediklerini anlama puanları birbirleri ile çok yakındır.

Öğrencilerin dinleme sonrası verilen sorulara ilişkin dinlediklerini anlama durumu "Dünyaya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" – çıkarım sorusu (U=391,0; p<.05) puanlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin puanları kız öğrencilere göre daha yüksektir.

BÖLÜM V
SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar şunlardır:

Öğrencilerin dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen öyküleyici ve bilgilendirici metinlerle ilgili etkinliklerde başarılı oldukları görülmektedir.

Dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen öyküleyici metin çalışmalarında öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyleri yüksektir. Öğrenciler her üç soru türünde de başarılıdır. Ancak öğrencilerin bilgi sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, çıkarım sorularına yönelik başarıları da eleştirel düşünme sorularına göre daha yüksektir.

Öğrencilerin "Mavi Top" isimli öyküleyici metne ilişkin dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte, birinci soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında, bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusundan aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin birinci sorudaki başarı sıralamaları bilgi sorusu, çıkarım sorusu, eleştirel düşünme sorusu olarak yer almaktadır. Öğrencilerin ikinci soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. "Mavi Top" metnine ilişkin gerçekleştirilen etkinliğe yönelik sorulan iki sorunun ortalaması ele alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu ortadadır. Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusu olarak bir sıralama izlemektedir.

Dinleme öncesi verilen sorularla yapılan bilgilendirici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyleri yüksektir. Öğrencilerin bilgi sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, eleştirel düşünme sorularına yönelik

başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Fakat her üç soru türünde de öğrenciler başarılıdırlar.

Öğrencilerin "Bir Kelaynak Anlatıyor" isimli bilgilendirici metne ilişkin dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinlikte, birinci soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında, bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusundan aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin birinci sorudaki başarı sıralamaları bilgi sorusu, eleştirel düşünme sorusu, çıkarım sorusu şeklindedir. Öğrencilerin ikinci soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. "Bir Kelaynak Anlatıyor" bilgilendirici metnine ilişkin gerçekleştirilen etkinliğe yönelik sorulan iki sorunun ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları bilgi sorusu, eleştirel düşünme sorusu, çıkarım sorusu şeklinde bir sıralama izlemektedir.

Bununla birlikte dinleme öncesi verilen sorularla yapılan etkinliklerde dikkat çeken bir ayrıntı söz konusudur. Bilgi soruları haricinde, öyküleyici metin çalışmalarında çıkarım sorusundaki başarı, eleştirel düşünme sorusuna göre öndeyken; bilgilendirici metinde eleştirel düşünme sorusundaki başarı, çıkarım sorusuna göre daha öndedir.

Öğrencilerin dinleme sonrası verilen sorularla yapılan öyküleyici ve bilgilendirici metinlerle ilgili etkinliklerde başarılı oldukları görülmektedir. Fakat bilgilendirici metinlerde bu başarı diğer metinlere göre biraz daha düşük düzeydedir. Dinleme sonrası verilen sorularda, eleştirel düşünme sorularındaki başarı ön plana çıkmaktadır.

Dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen öyküleyici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyleri yüksektir. Öğrencilerin eleştirel düşünme sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, bilgi sorularına yönelik başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Her üç soru türünde de öğrenciler başarılı olmuşlardır.

Öğrencilerin "Baş Aşağı Fareler" isimli öyküleyici metne ilişkin dinleme sonrası verilen sorularla yapılan etkinlikte, birinci soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında, bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorularından aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin birinci sorudaki başarı sıralamaları eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu

olarak yer almaktadır. Öğrencilerin ikinci soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. "Baş Aşağı Fareler" öyküleyici metnine ilişkin gerçekleştirilen etkinliğe yönelik sorulan iki sorunun ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu olarak bir sıralama izlemektedir.

Dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen bilgilendirici metin çalışmalarında, öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyleri yüksektir. Öğrencilerin birinci soru hariç, eleştirel düşünme sorularına yönelik başarıları diğerlerine göre yüksek olurken, bilgi sorularına yönelik başarıları da çıkarım sorularına göre daha yüksektir. Birinci soruda bilgi sorusuna yönelik başarıları, eleştirel düşünme sorusunun önüne geçmektedir. Her üç soru türünde de öğrenciler başarılıdırlar.

Öğrencilerin "Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" isimli bilgilendirici metne ilişkin dinleme sonrası verilen sorularla yapılan etkinlikte, birinci soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında, bilgi sorusu, çıkarım sorusu ve eleştirel düşünme sorusundan aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin birinci sorudaki başarı sıralamaları bilgi sorusu, eleştirel düşünme sorusu, çıkarım sorusu olarak yer almaktadır. Öğrencilerin ikinci soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, üç farklı soru türünden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına göre, eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu sıralaması belirlenmektedir. "Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" bilgilendirici metnine ilişkin gerçekleştirilen etkinliğe yönelik sorulan iki sorunun ortalaması dikkate alındığında, üç farklı soru türüne verilen cevaplar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara yönelik sıra ortalamaları eleştirel düşünme sorusu, bilgi sorusu, çıkarım sorusu olarak bir sıralama izlemektedir.

Dinleme sonrası verilen sorular, öğrencilerin eleştirel düşünme sorularındaki başarılarında daha etkili olmuştur. Ayrıca bu noktada öyküleyici metinler, bilgilendirici metinlere göre daha etkilidir.

Dinleme öncesi verilen sorularda, bilgi sorularındaki başarı; dinleme sonrası verilen sorularda, eleştirel düşünme sorularındaki başarı dikkati çekmektedir.

Dinleme öncesi verilen sorularla gerçekleştirilen etkinliklerde öğrenciler, hangi soruların cevaplarını arayacaklarını bilirler. Dolayısıyla metni dinlerken bu soruların cevaplarını bulmaya odaklanırlar. Bilgi sorularına verilecek yanıtlarda da yorumlamaya ihtiyaç duyulmaz. Yanıtlar metinde ifade edilmiştir (MEB, 2012: 10). Bilgi sorularında açıklama yapmaya gerek kalmadan cevaba ulaşılabilir. Cevaplar doğrudan metin içerisinde bulunur. Dinleme öncesi verilen sorularda, bilgi sorularındaki başarının nedeni bu şekilde açıklanabilir.

Dinleme sonrası verilen sorularla gerçekleştirilen etkinliklerde, öğrencilerin metni dinlerken not tutmasına izin verilmektedir. Hangi sorunun çıkacağı bilinmediği için metnin geneline odaklanılır. Önemli görülen yerlerle ilgili not tutulur. Metnin tamamı hakkında fikir sahibi olmaya çalışılır. Eleştirel düşünme sorularında ise öğrenciler, metinde yer alan fikir ve bilgilerden hareketle çıkarımlar ve karşılaştırmalar yaparken kendi deneyimlerinden ve geçmiş bilgilerinden faydalanırlar (MEB, 2012: 11). Metinden çıkardıkları anlamları kendi bilgileriyle birlikte değerlendirip bir sonuca ulaşırlar. Dinleme sonrası verilen sorularla yapılan etkinliklerde metnin geneline odaklanmak, eleştirel düşünme soruları için gerekli olan zeminin oluşmasını kolaylaştırır. Öğrenciler, sorunun nereden geleceği hakkında fikir sahibi olmadığı için metnin bütününe dikkat kesilirler. Önemli yerleri yakalayıp not almaya çalışırlar. Metni genel olarak kavramaya çalıştıkları için konuyla ilgili çıkarımlarını kendi bilgileriyle ve yaşantılarıyla birlikte ele alıp değerlendirmeleri kolaylaşır. Dinleme sonrası verilen sorularda, eleştirel düşünme sorularındaki başarının nedeni bu şekilde ortaya konabilir.

Bu noktada Temur (2010)'un dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların üniversite öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisini belirlemeyi amaçlayan çalışmasını incelemek faydalı olacaktır. Temur (2010: 316)'un çalışmasında elde ettiği sonuçlara göre metin öncesinde verilen soruların dinlediğini anlama beceri düzeyine olan etkisi, metni dinledikten sonra verilen sorulara göre daha büyüktür. Dinleme metni öncesinde soruların bilinmesi konunun ve amacın belirlenmesine katkı yapmaktadır. Metin öncesinde sorulan sorular öğrencilerin seçici birer dinleyici olmalarına zemin oluşturmaktadır. Sorular metinden sonra sorulduğunda ise öğrenciler metni bir bütün olarak dinleme eğiliminde ve daha etkin dinledikleri düşüncesindedirler.

Dinleme öncesi verilen sorular ile dinleme sonrası verilen sorulara yönelik sonuçlar karşılaştırıldığında; öğrencilerin dinlediğini anlama düzeylerinde, üç farklı soru türünde farklı dinleme etkinliklerinin etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin bilgi sorularına ilişkin dinlediğini anlama düzeylerine bakıldığında, dört farklı metne ilişkin bilgi soruları puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Sıralamaya konulduğunda dinleme öncesi verilen sorular-bilgilendirici, dinleme öncesi verilen sorular-öyküleyici, dinleme sonrası verilen sorular-öyküleyici, dinleme sonrası verilen sorular-bilgilendirici başarı sıralaması oluşmaktadır.

Öğrencilerin çıkarım sorularına ilişkin dinlediğini anlama düzeylerinde de dört farklı metne ilişkin çıkarım soruları puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında dinleme öncesi verilen sorular-bilgilendirici, dinleme sonrası verilen sorular-öyküleyici, dinleme öncesi verilen sorular-öyküleyici, dinleme sonrası verilen sorular-bilgilendirici başarı sıralaması dikkati çekmektedir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme sorularına ilişkin dinlediğini anlama düzeylerinde de dört farklı metne ilişkin eleştirel düşünme soruları puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına göre dinleme sonrası verilen sorular-öyküleyici, dinleme sonrası verilen sorular-bilgilendirici, dinleme öncesi verilen sorular-bilgilendirici, dinleme öncesi verilen sorular-öyküleyici sıralaması oluşmaktadır.

Öğrencilerin dinlediğini anlama düzeylerinde, üç farklı soru türünde farklı dinleme etkinliklerinin etkili olması, dinleme becerilerinin geliştirilmesi için değişik etkinliklerden yararlanılabileceğini göstermektedir. Çeşitli etkinliklerden yararlanarak yapılacak planlı bir dinleme eğitimiyle dinleme becerilerinin geliştirilmesi sağlanabilir. Doğan (2007: 121), Çelikbaş (2010: 93), Yılmaz (2007: 51) ve Kaplan (2004: 119) çalışmalarında eğitim yoluyla dinleme becerilerinin geliştirilebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Özbay (2012: 71) da eserinde dinlemenin eğitimle geliştirilebilen bir dil becerisi olduğunu belirtmiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin dinleme öncesi verilen sorularda dinlediklerini anlama puanları birbirleri ile çok yakındır. Öğrencilerin dinleme öncesi verilen sorulara yönelik dinlediklerini anlama durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmasına bakıldığında, "Mavi Top" – bilgi sorusu, "Mavi Top" – çıkarım sorusu, "Mavi Top" – eleştirel düşünme sorusu, "Bir Kelaynak Anlatıyor" – bilgi sorusu, "Bir Kelaynak Anlatıyor" – çıkarım

sorusu, "Bir Kelaynak Anlatıyor" – eleştirel düşünme sorusu puanlarında cinsiyet değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Öğrencilerin dinleme sonrası verilen sorulara yönelik dinlediklerini anlama durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmasına bakıldığında, "Baş Aşağı Fareler" – bilgi sorusu, "Baş Aşağı Fareler" – çıkarım sorusu, "Baş Aşağı Fareler" – eleştirel düşünme sorusu, "Dünyaya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" – bilgi sorusu, "Dünyaya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" – eleştirel düşünme sorusu puanlarında cinsiyet değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin yukarıda belirtilen metin ve soru türlerinde, dinleme sonrası verilen sorularda dinlediklerini anlama puanları birbirleri ile çok yakındır. Ancak öğrencilerin dinleme sonrası verilen sorulara ilişkin dinlediklerini anlama durumu "Dünyaya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" – çıkarım sorusu puanlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin puanları kız öğrencilere göre daha yüksektir.

Sonuç olarak diğer dil becerileri gibi dinlemenin de eğitimle geliştirilebilen bir beceri olduğu unutulmamalıdır. Gelişiminin kendiliğinden olduğu düşüncesiyle dinleme becerisi için ayrı bir eğitime gerek olmadığı söylenemez. Değişik etkinliklerden yararlanılarak yapılan planlı bir dinleme eğitimiyle dinleme beceri ve alışkanlıklarının kazandırılması ve geliştirilmesi sağlanabilir. Öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeyine olumlu katkılar yapma noktasında başarılı sonuçlara ulaşılabilir. Çalışmalar sırasında değişik türlerde metinlerden, sorulardan, yöntem ve tekniklerden yararlanılabilir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu çalışma, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine bir etkisinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Benzer çalışmalar farklı sınıflar ele alınarak da yapılabilir.

2. Bu çalışmada, dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen sorulardan yararlanılmıştır. Farklı dinleme yöntem ve teknikleriyle ilgili çalışmalar da yapılabilir.

3. Dinleme beceri ve alışkanlıklarını geliştirebilecek uygulamaların bulunduğu eserler hazırlanabilir.

5.2.2. Programa, Ders Araç ve Gereçlerine Yönelik Öneriler

1. Türkçe dersi programında dinleme ile ilgili kazanımlar sınıf seviyeleri dikkate alınarak düzenlenmelidir. Dinleme etkinlikleriyle ilgili değişik örneklere yer verilmelidir.

2. Ders kitaplarında yer alan dinleme eğitimine yönelik metinlerin seçimi özenle yapılmalıdır. Metinlerin öğrencilerin ilgi ve seviyelerine uygun olmalarına dikkat edilmelidir.

3. Dinleme ile ilgili kazanımlar, etkinlikler ve metinler hazırlanırken öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabilecekleri durumlar da ele alınmalıdır.

4. Dinlemeyle ilgili çalışmalara yeterli süre ayrılmalıdır.

5.2.3. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

1. Öğretmenler, dinleme konusunda öğrencileri için iyi bir model olmalıdır.

2. Öğrencilerin dinleme becerilerinin ne düzeyde olduğu belirlenmelidir. Yapılan etkinlikler sonucunda öğrencilerin gelişim seviyeleri takip edilmelidir.

3. Öğrencilerin dinleme beceri ve alışkanlıklarını geliştirebilmek amacıyla dinleme öncesinde, dinleme sırasında ve dinleme sonrasında yararlanılabilecek etkinlikler hazırlanmalıdır.

4. Dinleme eğitiminde farklı yöntem ve tekniklerden yararlanarak dersin daha verimli geçmesi sağlanmalıdır.

5. Yapılacak etkinlikler, öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılmalarını sağlamalıdır.

6. Öğrencilerin dinleme yöntem ve tekniklerini etkili kullanabilmelerine yönelik uygulamalar yapılmalıdır.

7. Öğrencilerin dinlediklerini anlama düzeylerini belirlemeyi amaçlayan etkinliklerde farklı soru türleri kullanılmalıdır. Bu etkinliklerde bilgi, çıkarım ve eleştirel düşünme sorularından yararlanılmalıdır.

8. Dinleme yalnızca Türkçe öğretmenlerini ilgilendiren bir alan değildir. Diğer branş öğretmenleri de bu konuya özen göstermeli ve Türkçe öğretmenleriyle etkileşim içerisinde olmalıdır.

5.2.4. Ailelere Yönelik Öneriler

1. Dinleme eğitimine mümkün olduğunca erken yaşlarda başlanmasının önemine dikkat edilmelidir. Aileler bu konuda bilinçli olmalıdır.

2. Aile içinde dinleme beceri ve alışkanlılarını geliştirebilecek etkinlikler yapılabilir. Bu noktada öğretmenlerden fikir alınabilir. Konuyla ilgili hazırlanmış kitaplardan yararlanılabilir.

5.2.5. Öğrencilere Yönelik Öneriler

1. Öğrenciler, dinlemenin yalnızca Türkçe dersini ilgilendiren bir kavram olduğunu düşünmemelidirler. Sosyal hayat içerisinde sağlıklı iletişim kurma, iş ve okul hayatında başarılı olma konularında dinleme becerisinin ne kadar önemli olduğunun bilincinde olmalıdırlar.

2. Bütün çalışmalara olduğu gibi dinleme etkinliklerine de gereken hassasiyet gösterilmelidir. Çalışmalar dikkatle takip edilmelidir. Gerekli durumlarda öğretmenden yardım istenmelidir.

KAYNAKÇA

Akyol, H. (2008). *Türkçe Öğretim Yöntemleri.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Aras, B. (2004). *İlköğretimde Dinleme Anlama Becerisinin Geliştirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı.

Aras, B. (2010). İlköğretim Türkçe Derslerinde Dinleme Anlama Becerisinin Geliştirilmesi. *Türkçe Öğretimi Kongresi Kitabı* (s. 239-246). İstanbul: MEB Devlet Kitapları Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü.

Aydın Yılmaz, Z. (2007). *Sınıf Öğretmenlerine Türkçe Öğretimi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aytan, T. (2011). *Aktif Öğrenme Tekniklerinin Dinleme Becerisi Üzerindeki Etkileri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).* Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

Barın, M. (1997). *Dinleme-Konuşma Becerilerinin Önemi, Dil Öğretimine Katkıları ve Atatürk Üniversitesi İngiliz Dili Bölümlerinde Uygulanışı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Boğa Zengin, S. (2010). *Çocuk Kitaplarının Dinleme Becerisini Geliştirme Aracı Olarak Kullanılması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bölümü Türkçe Öğretmenliği Ana Bilim Dalı.

Calp, M. (2005). *Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi.* Konya: Eğitim Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (1995). *Yeniden İnsan İnsana.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çelebi, H. M. (2008). *İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Olay ve Düşünce Yazılarına Göre Dinleme Becerilerinin Değerlendirilmesi (Muğla Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı.

Çelenk, S. (1999). Etkin Dinleme Eğitiminin Dinlediğini Anlama Başarısına Katkısı. *4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 2* (s. 386-396). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi .

Çelikbaş, K. A. (2010). *Anlama / Dinleme Stratejilerinin Kullanımı ile Dinlediğini Anlama Düzeyi Arasındaki İlişki, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı.

Çiftçi, Ö. (2007). Aktif Dinleme . *Millî Eğitim, Güz* , 231-242.

Demirel, Ö. (2002). *Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri için Türkçe Öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Doğan, Y. (2007). *İlköğretim İkinci Kademede Dil Becerisi Olarak Dinlemeyi Geliştirme Çalışmaları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı.

Doğan, Y. (2008). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerisini Geliştirmede Etkinlik Temelli Çalışmaların Etkililiği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Bahar* , 261-286.

Doğan, Y. (2012). *Dinleme Eğitimi* . Ankara: Pegem Akademi.

Fidan, M. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Türkçe Dersinde Kullandıkları Dinleme Stratejilerinin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kaplan, H. (2004). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerileri Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel.

Katrancı, M. (2012). *Üstbiliş Stratejileri Öğretiminin Dinlediğini Anlama Becerisine ve Dinlemeye Yönelik Tutuma Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı.

Kavcar, C., Oğuzkan, F., & Sever, S. (1995). *Türkçe Öğretimi - Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri için.* Ankara: Engin Yayınevi.

Kırbaş, A. (2010). *İşbirlikli Öğrenme Yönteminin İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerilerini Geliştirmesine Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Kocaadam, D. (2011). *Not Alarak Dinleme Eğitiminin İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerisi Üzerindeki Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

MEB. (2003). *PIRLS 2001 Uluslar Arası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi.* Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar).* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2009). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar).* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.

MEB. (2012). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Okuma Becerileri Dersi Öğretim Programı.* Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook (2nd Edition).* Calif: Sage Publications.

Onan, B. (2005). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Dil Yapılarının Anlama Becerilerini (Okuma / Dinleme) Geliştirmedeki Rolü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Öz, M. F. (2003). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Özbay, M. (2012). *Anlama Teknikleri: II Dinleme Eğitimi.* Ankara: Öncü Kitap.

Özbay, M., & Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe Öğretim Programlarının Dinleme Becerisi Bakımından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/1 Winter* , 87-97.

Potter, W. (2011). *Media Literacy (5th Edition).* London: Sage Publication.

Robertson, A. K. (2004). *Etkili Dinleme, (çev. E. Sabri Yarmalı).* İstanbul: Hayat Yayınları.

Sever, S. (2000). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sıvışoğlu, K. (2013). Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi? *Bilim Çocuk* , 10-11.

Şahin, C. (2012). *Dinleme Metinlerinden Önce ve Sonra Sorulan Soruların İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerisine ve Hatırlama Düzeyine Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

Tayfun, R. (2007). *Etkili İletişim ve Beden Dili.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

TDK. (2009). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Temur, T. (2010). Dinleme Metinlerinden Önce ve Sonra Sorulan Soruların Üniversite Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Beceri Düzeyine Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* , 303-319.

Tompkins, G. E. (2009). *Language Arts: Patterns of Pracrice (Seventh Edition).* New Jersey: Pearson.

Tüzel, S. (2012). Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Türkçe Dersleriyle İlişkilendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi .*

Umagan, S. (2007). Dinleme. A. Kırkkılıç, & H. Akyol içinde, *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (s. 149-163). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yıldız, C. (2003). *Ana Dili Öğretiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Türkçe Öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yılmaz, İ. (2007). *Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Önerilen Etkinliklerin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).* Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi AnaBilim Dalı.

EKLER

Ek 1. "Mavi Top" Adlı Öyküleyici Dinleme Metni ve Soruları

MAVİ TOP

Benim büyüdüğüm köyde herkesin en iyi tanıdığı kişi Saffet Dayı idi. Saffet Dayı, köyümüzdeki iki bakkaldan birinin sahibiydi. Yaşı altmışın üstünde olmasına rağmen bir yandan tarladaki işlerini yürütür, diğer yandan da köy meydanındaki küçük bakkalını işletirdi. Bu yüzden bakkalı her zaman açık olmazdı. En büyük zevkim, öğleden sonraları evimizin balkonuna çıkarak Saffet Dayı'nın köyün üst tarafındaki tarlasından eşeğiyle dönüşünü beklemekti.

Yine böyle bir gün balkondan çevreyi seyrederken saatler geçmiş fakat Saffet Dayı tarlasından gelmemişti. Evde beklemektense köy meydanına çıkmanın daha iyi olacağını düşünerek aşağı indim. Evimizin sağ tarafında misket oynayan arkadaşlarımın yanına gittim.

Arkadaşlarım, Saffet Dayı'nın, bugün bakkala yeni mallar almak için şehre gittiğini, her zamankinden farklı olarak kalın plastik toplar getireceğini söylediler. Tam da o sırada uzaktan gelen köy minibüsünün sesini duydum. Diğer köylülerle birlikte Saffet Dayı da minibüsten indi. Eşyalarını ayırmaya çalışıyordu. Hepimizin gözleri yeni topları arıyordu. Minibüsten indirdiği malları, özellikle de topları, dükkâna yerleştirmesinde Saffet Dayı'ya yardımcı olduk.

Saffet Dayı, dükkânı açıp diğer eşyaları yerleştirdikten sonra bize dönerek:

- Söyleyin bakalım, topları beğendiniz mi, diye sordu.

Üçümüz de:

- Evet, çok güzel, dedik.

Murat:

- Saffet Dayı, bu toplar kaç lira? Ben bir tane alacağım, dedi.

- Tanesi beş lira evladım. İstiyorsan hemen alabilirsin.

Murat, parasını çıkararak Saffet Dayı'ya uzattı. Topları uzun uzun inceleyerek içlerinden beğendiği bir tanesini seçti.

Sonra Murat bize dönerek:

- Bugün ben oynayayım, birkaç gün sonra sizinle de oynarız, diyerek dükkândan çıktı.

Çok kızmıştım ama sinirimden söyleyecek bir şey bulamıyordum. Salih de şaşkın şaşkın bana bakıyordu. Saffet Dayı, gelen müşteriyle ilgilenirken biz dışarıya çıktık. Eve gidene kadar renkli toplar, hele de mavi olanı gözümün önünden hiç gitmedi.

Ertesi gün meydanın alt tarafında birkaç arkadaş toplanmış, Murat'ın topuyla oynamasını seyrediyorlardı. Ben onları görmemiş gibi yoluma devam ettim. Saffet Dayı'nın dükkânının önüne geldiğimde dayanamayıp durdum. Yeni gelen toplar, dışarıdan rahatça görünecek şekilde kapıya yakın bir yerdeydi. Mavi topa bakarak içimden "Ah ne olurdu mavi top benim olsaydı!" diye geçirdim; hem Murat gibi tek başıma değil, Salih ve diğer arkadaşlarla birlikte oynardım.

O an, bu isteğimin gerçekleşmesinin aslında çok da zor olmadığını hissettim. Mavi top sadece birkaç metre uzağımdaydı. O sırada Saffet Dayı, iki kadının siparişleri için çuvallar arasına gömülmüş durumdaydı. Tam vakti olduğunu düşünerek içeri girdim. Kaşla göz arasında mavi topu alıp dışarı çıktım. Beni kimsenin görmediğini düşünüyordum. Koşarak eve gittim. Avluyu geçip üst kattaki odaya çıktım. Dünden beri hayalini kurduğum mavi top elimdeydi artık; onunla istediğim gibi oynayabilirdim. Topu elimle bir süre yerde zıplattım, dizimde saydırdım, sonra da duvara çarptırarak oynamaya devam ettim. Evimizin sevimli kedisi Zarif de zıplayan topu şaşkınlıkla seyrediyordu.

Benim de bir topum vardı artık; hem de mavi top. Onunla istediğim gibi oynayabilecek, hatta arkadaşlarımı Murat'a katlanmaktan kurtaracaktım. Ama içimden bir ses, yaptığımın doğru olmadığını söylüyordu. O ana kadar benim için çok önemli olan o topu, artık suç işlediğim bir alet olarak görüyordum. Kıskançlık ve hırs içinde ne yaptığımı bilememiş, hırsızlık yapmıştım. Sanki sevdiğim bütün insanlar bana hırsız olarak bakacak, beni dışlayacaktı. Artık insanlar bana güvenmeyecek, her gittiğim yerde şüpheyle bakacaklardı.

Düşünmesi bile korkunç olan bu hâllere düşmemek için bir şeyler yapmalıydım. Önce, mavi topu kimseye göstermeden götürüp yerine koymaya karar verdim. Fakat ya gören biri olursa, mesela Saffet Dayı topu elimde görürse... Ne diyebilirdim? Hem daha dürüst davranmam gerekmez miydi? Beni rahatlatacak tek yol Saffet Dayı'ya suçumu itiraf edip özür dilemekti.

Doğru kararı verdiğime emin olduktan sonra mavi topu elime alıp koşarak dükkâna gittim. İçeride bir müşteri vardı. Sessizce onun çıkmasını bekledim. Saffet Dayı'dan başka kimse kalmadığına emin olunca içeriye girdim. Utancımdan başımı öne eğip mavi topu da arkama saklayarak yanına gittim. Saffet Dayı beni öyle tedirgin görünce:

- Buyur evlat, ne istemiştin? diye sordu.

- Bir şey istemek için gelmedim.

- Ne için geldin öyleyse?

- Şey, ben aslında senden af dilemek için geldim.

- Niçin af dileyecekmişsin ki?

Neredeyse sesim çıkmayacaktı, konuşmakta güçlük çekiyordum:

- Aslında ne diyeceğimi bilemiyorum.

- Rahat ol evladım. Bak biz bizeyiz. Şimdi anlat bakalım, ne oldu seni böyle sıkıntıya sokacak?

Bu sözlerden sonra tüm cesaretimi toplayıp:

- Nasıl olduğunu ben de anlamadım ama az önce bir hırsızlık yaptım. Bu topu sen görmeden buradan aldım ve eve götürdüm. Ama sonra yaptığıma pişman oldum. Lütfen beni affet Saffet Dayı! dedim.

Gözlerim dolmuş, yüzlerim kıpkırmızı olmuştu. Başka bir şey söylemeye gücüm kalmamıştı. O hâlimi sakince izleyen Saffet Dayı:

- Ah be evladım, sıkma canını bu kadar. Tamam, bir hata yapmışsın ama daha önemlisi hatanı düzeltmek için buraya tekrar gelmişsin. Hem ben aslında seni topu alırken görmüştüm.

Saffet Dayı'nın söyledikleri beni çok etkilemişti. Beni topu alırken görmüş ama bana olan güveninden dolayı sesini çıkartmamıştı. Ya beni hırsızlık yaparken yakalamış olsaydı,

bana o iki kadının yanında bağırıp çağırsaydı... Ya da ben topu geri getirmeseydim ve bana olan güvenini sarssaydım. Aman Allah'ım! Ne büyük bir felaketten dönmüşüm! diye düşündüm.

Âdeta dilim tutulmuştu, bir şey söyleyemiyordum. Son bir cesaretle gözlerine baktım ve topu ona doğru uzattım. Saffet Dayı:

- Hayır, hayır. Bu top senin artık, dedi.

- Ama ben suçluyum, hem onu alacak param da yok.

- Hayır, sen suçlu değilsin. Bir hata yaptın ama beklediğim gibi hatandan döndün. Bu da benim sana ufak bir hediyem. Eğer bu hediyemi kabul etmezsen seni affetmekte zorlanırım.

- Hayır, bu topu karşılıksız alamam.

Saffet Dayı bana doğru eğilerek:

- Tamam o zaman, sen de bugün işlerimde bana yardımcı olarak bu topun bedelini ödeyebilirsin, dedi.

Bu öneriyi sevinçle kabul ettim. O gün akşama kadar Saffet Dayı'ya yardımcı oldum. Dükkândan çıkarken elimde artık sahibi olduğum mavi top vardı.

Eyyup COŞKUN (MEB, 2012: 25-28)

(Kısaltılmıştır.)

TÜRKÇE DERSİ ETKİNLİĞİ 1

SORULAR

1. Köyde herkesin en iyi tanıdığı kişi kimdir? (1. Bilgi Sorusu)
2. Hikayenin kahramanı hatasını düzeltmek için hangi yola başvurmuştur? (2. Bilgi Sorusu)
3. Hikayenin kahramanının, arkadaşı Murat'a kızmasının nedenini açıklayınız? (1. Çıkarım Sorusu)
4. Çocuğun, Saffet Dayı tarafından kendisine hediye edilen topu, "Bu topu karşılıksız alamam." diyerek kabul etmemesinin nedenini açıklayınız. (2. Çıkarım Sorusu)
5. Saffet Dayı'nın davranışını nasıl değerlendiriyorsunuz? Böyle davranmasaydı ne olabilirdi? (1. Eleştirel Düşünme Sorusu)
6. Sizce hata yapan insanlara karşı nasıl bir davranış sergilemeliyiz? Açıklayınız. (2. Eleştirel Düşünme Sorusu)

CEVAPLAR

Ek 2. "Baş Aşağı Fareler" Adlı Öyküleyici Dinleme Metni ve Soruları

BAŞ AŞAĞI FARELER

Bir zamanlar Labon adında 87 yaşında yaşlı bir adam vardı. Bütün ömrü boyunca sessiz ve sakin bir insandı. Çok fakir ve çok mutlu idi.

Labon evinde farelerin olduğunu fark ettiğinde, başlangıçta bu durum onun canını çok fazla sıkmadı. Fakat fareler çoğaldı. Onun canını sıkmaya başladılar. Fareler çoğalmaya devam etti ve sonunda artık, onun bile dayanamayacağı bir an geldi.

"Yeter artık!" dedi. "Bu gerçekten çok oluyor." Sekerek evden dışarı çıktı; birkaç fare kapanı, bir parça peynir ve biraz tutkal almak için yolun aşağısındaki bir dükkâna gitti.

Eve gelince, fare kapanlarının altına tutkal sürdü ve onları tavana yapıştırdı. Sonra onlara yem olarak peynir parçaları koydu ve kapanları kurdu.

O gece fareler deliklerinden dışarı çıkıp tavandaki fare kapanlarını gördüklerinde, bunun inanılmaz bir şaka olduğunu düşündüler. Birbirlerini dirsekleri ile dürtüp ön ayakları ile yukarı işaret ederek ve kahkahalarla gülerek yerde dolaştılar. Tavanda fare kapanları, bu oldukça aptalcaydı.

Ertesi sabah Labon, aşağı inip fare kapanlarına yakalanmış hiç fare olmadığını gördüğünde gülümsedi, fakat hiçbir şey söylemedi.

Bir sandalye aldı ve sandalyenin ayaklarının altına tutkal sürdü ve tavana, fare kapanlarının yanına baş aşağı yapıştırdı. Aynı şeyi masaya, televizyon setine ve lâmbaya da yaptı. Yerde olan her şeyi aldı ve baş aşağı tavana yapıştırdı. Hatta küçük bir halıyı da tavana yapıştırdı.

Ertesi gece, fareler deliklerinden dışarı çıktıklarında, hâlâ bir gece önce gördükleri ile ilgili şakalar yapıp gülüyorlardı. Fakat şimdi tavana bakınca, aniden gülmeyi kestiler.

Biri "Allah, Allah!" diye bağırdı. "Yukarıya bakın! Yer tavanda!"

Diğeri "Aman Allah'ım!" diye bağırdı. "Biz tavanda duruyor olmalıyız!"

Diğeri "Biraz başım dönmeye başladı." dedi.

Diğeri " Bütün kan beynime toplandı." dedi.

Uzun bıyıkları olan yaşlı fare "Bu korkunç!" dedi. "Bu gerçekten korkunç! Derhal bir şey yapmalıyız!"

Genç bir fare "Biraz daha baş aşağı durursam bayılacağım!" diye bağırdı.

"Ben de!"

"Buna dayanamıyorum!"

"Kurtarın bizi! Birisi bir şeyler yapsın, çabuk!"

Onlar şimdi daha da çok heyecanlanmışlardı. En yaşlı olan fare "Şimdi ne yapacağımızı biliyorum." dedi. "Hepimiz başımızın üzerinde duracağız, böylece doğru yönde olacağız."

Bu söze uyarak, hepsi başları üzerinde durdular ve uzun bir süre sonra, kan beyinlerinde toplandığı için bir bir bayıldılar.

Ertesi sabah Labon aşağı indiğinde, yerde bir yığın fare vardı. Onları çabucak topladı ve hepsini bir sepetin içine koydu.

Buradan çıkarılacak ders şudur: Her ne zaman dünya korkunç bir şekilde baş aşağı gibi görünürse, ayaklarınızın yere sıkı bir şekilde bastığından emin olun.

Roald DAHL (MEB, 2003: 37-38)

TÜRKÇE DERSİ ETKİNLİĞİ 2

SORULAR

1. Labon kaç yaşındadır? (1. Bilgi Sorusu)
2. En yaşlı olan fare, içinde bulundukları durum için hangi çözüm yolunu önermiştir? (2. Bilgi Sorusu)
3. Farelerin, tavandaki kapanları inanılmaz bir şaka olarak düşünmelerinin nedenini açıklayınız. (1. Çıkarım Sorusu)
4. Ertesi gece farelerin tavana bakıp aniden gülmeyi kesmelerinin nedenini açıklayınız. (2. Çıkarım Sorusu)
5. Labon'un çözüm yolunu nasıl değerlendiriyorsunuz? (1. Eleştirel Düşünme Sorusu)
6. Siz olsaydınız bu sorunu çözmek için neler yapardınız? (2. Eleştirel Düşünme Sorusu)

CEVAPLAR

Ek 3. "Bir Kelaynak Anlatıyor" Adlı Bilgilendirici Dinleme Metni ve Soruları

BİR KELAYNAK ANLATIYOR

Bilmem adımı hiç duydunuz mu? Söyleyeyim duymadıysanız: Adım, kelaynak. Kimileri çirkin bir kuş olduğumu söyler. Böyle diyenler, tüylerimin güneşte nasıl parladığını galiba hiç görmemişler. Görselerdi çirkin olduğumu söylemezlerdi. Aslında ben buna aldırmıyorum. Beni güzel bulsalar ne çıkar, çirkin bulsalar ne çıkar? Benim derdim başka. Hem de çok başka.

Ailem dünyadan silinip yok olmak üzere. Böyle giderse soyum sopum kalmayacak. Adım bile unutulup gidecek. İşte benim derdim. Bundan daha büyük dert olur mu?

Bir zamanlar bizim büyük, hem de çok büyük bir ailemiz vardı. Asya, Avrupa ve Afrika gibi büyük kara parçalarına yayılmıştık. Sayıca çoktuk. Bir kanatlandık mı ortalık kanat seslerimizden çınlardı. Ya şimdi? Söylesem inanmayacaksınız, o kadar azaldık ki 70-80 kadar kaldık.

Bir kısmımız Fas'ta yaşıyor. Ben ve ailem ise yazın Türkiye'ye geliyor, yazı burada geçiriyoruz. Kaldığımız yerin adını belirteyim: Fırat nehrinin kıyısında bir ilçe var, Urfa'nın Birecik ilçesi. İşte bu şehirde kalıyoruz yazları. Burada yaşıyoruz. Daha doğrusu ölmemeye, yok olmamaya çalışıyoruz. Kış gelince de Afrika'ya göçüyoruz.

Bizim sayımız neden azaldı? Niye hızla yok olmaya başladık? Bu sorular üzerinde çok durdum, çok düşündüm. Kendimce buldum nedenini. İşte size asıl onu anlatmak istiyorum. Biz kelaynaklar ekinlere zarar veren çekirgelerle besleniriz. Bu yönden çiftçilerin en büyük yardımcısı sayılırız. Çünkü bizim avladığımız çekirgeler ve ekinlere zarar veren öteki böcekler çiftçilerin korkulu rüyasıdır. Onlar ekinlere bir dadandı mı çiftçiler emeklerinin karşılığını alamazlar. İşte bunun için çiftçiler de çekirge ve zararlı böcekleri öldürmek için tarlalarına zehirli ilaçlar attılar. Böcekler bu ilaçtan zehirlendi. Biz de bu zehirli böcekleri yedik, zehirlendik böylece. Pek çok arkadaşımız, soydaşımız bu yüzden öldü.

Biz kelaynakların yok oluş nedenini daha iyi anlayabilmek için doğadaki besin zincirini iyi kavramamız gerekir. Hepimiz biliriz ki yaşamın sürmesi için yalnızca temiz

hava, temiz su yetmez. Bir de beslenmek gerekir. Bütün canlılar bir şeyler yemek zorundadır. Bitkiler, kendi besinlerini kendileri üretir. Kimi hayvanlar bitkileri yer, bitkileri yiyen hayvanları da öteki hayvanlar yer. İşte bütün bu canlıların beslenmesi arasındaki bağlantıya besin zinciri diyoruz.

Doğadaki dengenin bozulduğunu bir düşünelim. Yaşamak çok güçleşir. Biz kelaynakları örnek vereyim yine. Bizim soyumuzun tükenmesi, yaşadığımız çevreye büyük zarar verecektir. Çekirgeleri avlayamayacağız. Bu yüzden çekirge akınları başlayacak, bitkileri tüketecektir çekirgeler. Bitkilerin tükenmesi yaşamı etkileyecektir. Kısaca söyleyeyim, doğadaki dengenin bozulması, insanoğlu için büyük bir tehlikedir. Yalnız insan için mi? Bütün varlıklar için... Benden söylemesi.

Doğan Kardeş (MEB, 2012: 35-36)

(Kısaltılmıştır.)

TÜRKÇE DERSİ ETKİNLİĞİ 3

SORULAR

1. Kelaynakların sayısı ne kadardır? (1. Bilgi Sorusu)
2. Kelaynakların sayısının azalmasının nedeni nedir? (2. Bilgi Sorusu)
3. Çiftçiler, ekinlerine zarar veren çekirgeleri öldürmek için tarlalarına zehirli ilaçlar atmasalardı kelaynakların durumunda nasıl bir değişiklik olurdu? (1. Çıkarım Sorusu)
4. Metnin sonunda kelaynak, çiftçileri uyaran bir pankart hazırlasaydı, bu pankartta ne yazardı? (2. Çıkarım Sorusu)
5. Kelaynakların nesillerinin tükenmesini engellemek için neler yapılabilir? (1. Eleştirel Düşünme Sorusu)
6. Siz bir çiftçi olsaydınız ekinlerinize zarar veren böceklerden kurtulmak için neler yapardınız? (2. Eleştirel Düşünme Sorusu)

CEVAPLAR

Ek 4. "Dünya'ya Doğru Gelen Bir Göktaşının Yörüngesi Değiştirilebilir mi?" Adlı Bilgilendirici Dinleme Metni ve Soruları

DÜNYA'YA DOĞRU GELEN BİR GÖKTAŞININ YÖRÜNGESİ DEĞİŞTİRİLEBİLİR Mİ?

Dünya'nın atmosferine her gün çok sayıda göktaşı giriyor. Bu göktaşlarının neredeyse tamamı yeryüzüne ulaşmadan atmosferin üst katmanlarında parçalanarak yok oluyor. Çok azı da atmosferi geçip yeryüzüne düşüyor. Bu göktaşlarının bazıları yeryüzüne düştüğünde zarara da neden oluyor. Tıpkı geçtiğimiz ay Rusya'nın Çelyabinsk şehri yakınlarına düşen göktaşı gibi. On yedi metre çapındaki bu göktaşı çok büyük bir hızla atmosfere girdi. Bu sırada havayla arasında oluşan sürtünme sonucu göktaşı aniden aşırıcı derecede ısındı ve yerden 20 kilometre yukarıda patladı. Bunun sonucunda da Çelyabinsk'teki birçok binanın camı kırıldı. Neyse ki şehirde yaşayan insanlar olaydan büyük bir zarar görmedi. Bilim insanları bu büyüklükteki bir göktaşının yeryüzüne yaklaşık yüz yılda bir düştüğünü belirtiyor.

Yeryüzüne daha büyük göktaşlarının düştüğü de oluyor. Ancak bu çok daha seyrek yaşanıyor. Çok eski zamanlarda yeryüzüne düşüp birtakım zararlara yol açtığı tahmin edilen bazı göktaşları var. Bunlardan biri 65 milyon yıl önce Dünya'ya düşmüş olan, dinozorların ve birçok başka canlı türünün yok olmasına yol açtığı düşünülen göktaşı.

Günümüzde, belirli bir büyüklüğün üzerindeki göktaşlarını görebiliyor ve izleyebiliyoruz: Bunun için Dünya'nın çeşitli yerlerine yerleştirilmiş birçok teleskop kullanılıyor. Bugüne kadar yörüngesi Dünya'nın yakınından geçen ve çapı bir kilometreden büyük olan 1000'e yakın göktaşı keşfedilmiş durumda. Bunların yörüngesi dikkatle izleniyor ve hiçbirinin gezegenimiz için bir tehlike oluşturmadığı biliniyor.

Dünya'ya yaklaşan göktaşlarını durdurmak için çeşitli yöntemler kullanılabileceği düşünülüyor. Bu yöntemlerden biri yaklaşan göktaşının güçlü patlayıcılar kullanılarak parçalanması. Bir başka yöntem de göktaşının yörüngesinin bir uzay aracı ya da Dünya'nın yakınındaki bir başka göktaşı gibi büyük kütleli bir cisimle çarpıştırılıp değiştirilmesi. Üçüncü bir yöntem de dev aynalarla Güneş ışınları yansıtılarak göktaşının ısıtılması ve yapısındaki maddelerin serbest kalmasının sağlanması. Serbest kalan bu maddelerin

göktaşını tıpkı bir roket motoru gibi itebileceği ve böylece göktaşının yörüngesinin değiştirilebileceği düşünülüyor. Ancak bu yöntemlerin uygulanabilmesi için yaklaşan göktaşının aylarca hatta yıllarca önce saptanmış olması gerekiyor. Ama zaten yeryüzünde yıkıcı etkileri olabilecek göktaşları aylar öncesinden saptanabiliyor.

Kübra SIVIŞOĞLU (Sıvışoğlu, 2013:10-11)

TÜRKÇE DERSİ ETKİNLİĞİ 4

SORULAR

1. Metne göre geçtiğimiz ay Dünya'ya düşen göktaşı hangi şehre düşmüştür? (1. Bilgi Sorusu)
2. Metne göre dev aynalar hangi amaçla kullanılabilir? (2. Bilgi Sorusu)
3. Geçtiğimiz ay düşen göktaşından, insanların çok fazla zarar görmemesinin, yalnızca binaların camlarının kırılmasının nedeni nedir? (1. Çıkarım Sorusu)
4. Yüzyıllardır göktaşlarının büyük çoğunluğunun Dünya'ya düşmeden yok olmasının nedeni nedir? (2. Çıkarım Sorusu)
5. Göktaşlarını durdurmak için kullanılabileceği düşünülen yöntemlerin gerçekten işe yarar olduğunu düşünüyor musunuz? Neden? (1. Eleştirel Düşünme Sorusu)
6. Günümüzde İstanbul'a bir göktaşının düşmesi sonucunda neler yaşanabilir? (2. Eleştirel Düşünme Sorusu)

CEVAPLAR